

محل مطبعه واداره :

جفال اوغلاندله امنیت  
صدندوغى حوارنده  
شکول يقوشنده

۲۰ نومرو

# مکتبه کلوف مکس

## صریح

۱۳۲۶

امهار :

سلکمزه موافق آثار  
جدیه مع المعنونیه  
قبول اولنور

درج ایدلهین آثاراعاده اولنماز

لبیه ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، دیباپایانده و بالخاصه احوال دستوره ایده و لفظه ده بـ نشر اولنور .

آبونه بدلى

صاحب و مؤسسلى :

درسعادتده نسخه‌سى ۵۰ پاره در  
قیرله‌دن مقوا بوزو ایله کوندریلیرسه سنوى  
۲۰ عروش فضلله آلنیر

ابوالعلا ذین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

۳۲۴ نووز ۱۰

سنہ لکی الق آیلاني

۶۵

غروش

مالک عثمانیه ایچون

۶۰۵

روبله

رویه «

۳۰۵

فرانق

ساغریم الک اجنبیه »

۱۷

ذاتاً بودفعه مقام معلای مشیختی ترقیپور ، متفکر بر ذات عالی - موسی کاظم افدى خنجرلری - اشغال ایدیپوردی . خواجه‌لرک طلبه علومك آرزو ایتدکاری مدارس اصلاحاتی لزومی آنار قدر تقدیر ، آنلر قدر آرزو ایدبوردی . چونکه کندیسی ده او مدرسه‌لر محبیت‌لرین یتشمش ، فقط فکریله ، عرفانیله ترقی و تعالی ایتمش بولندیغىدن مدرسه‌لرده ، درس پروغراملرندە ، طلبه علوم حیاتنده بولنان بتوون خططا‌لری بتوون نقصانلری دها زیاده تقدیر بیوریپوردی . بردە فضـاـهـ اوـلـهـ رـقـ اـسـاسـ مـسـعـهـ دـهـ اوـلـانـ بـوـخـطـاـلـرـکـ ، بـوـ نـقـصـاـنـلـرـکـ ، اـسـلـامـیـتـ کـ آـیـسـیـ اـیـچـوـنـ بـیـوـكـ بـرـ تـهـلـکـهـ اوـلـدـیـغـیـ يـقـنـاـ بـیـوـرـدـیـ . بـنـاءـ عـلـیـهـ بـوـبـاـدـهـ لـازـمـ کـانـ اـصـلـاحـاتـیـ پـاـمـقـ اـیـچـوـنـ کـالـ صـفـوـتـ وـخـلـوـصـلـهـ اـیـلـکـ فـرـصـتـیـ مـتـرـقـبـ بـولـنـیـپـورـدـیـ .

نمایت چکلرده حال و زمان ایله ، احتیاج ایله متناسب بر طرزده مدارس اسلامیه‌لک اصلاحی ایچون با امر جلیل مشیختپناھی انجمن مخصوص تشکیل اولنیپنی کوریلدی .

شو شبـتـ مـهـمـکـ بالـعـوـمـ طـلـبـهـ عـلـوـمـ مـحـاـفـلـنـدـهـ ، مـدـرـسـهـ لـرـدـهـ کـالـ مـسـرـتـلـهـ آـلـقـيـشـلـانـمـقـدـهـ اوـلـدـیـغـیـ اـیـشـیدـیـلـیـورـ . يـالـکـرـ محـترـمـ خـواـجـهـ لـرـمـزـکـ وـطـلـبـهـ عـلـوـمـ دـکـلـ ، بـاـکـهـ اـحـوـالـ زـمـانـهـ آـزـ چـوـقـ مـطـالـعـ ، عـقـلـ باـشـنـدـهـ بـالـعـوـمـ مـؤـمـنـینـ وـمـسـاـمـینـکـ عنـ صـمـیـمـ القـلـبـ بـوـکـ اـشـتـرـاـکـ اـیـدـهـ جـکـنـدـهـ شـبـهـ اـیـدـیـلـاـمـزـ . چـونـکـهـ بـوـ مـسـئـلـهـ اوـلـهـ بـرـ مـبـرـمـیـتـ قـطـعـیـهـ کـسـبـ اـیـتـشـدـرـکـهـ بـوـنـیـ آـکـلـامـقـ اـیـچـوـنـ مـطـلـقـاـ اـحـوـالـ زـمـانـدـنـ ، عـلـمـ اـسـلـامـدـنـ ، هـلـهـ کـوـ زـمـزـکـ اوـکـنـدـهـ مـوـلـکـتـمـزـدـهـ جـرـیـانـ اـیـدـنـ وـقـوـعـاـنـدـنـ ذـرـهـ قـدـرـ خـبـرـدارـ اـوـلـامـقـ اـیـجـابـ اـیدـرـ .

کـورـیـلـیـوـرـکـ عـلـمـ اـسـلـامـکـ هـرـ طـرـفـنـدـهـ ، حـتـیـ هـرـ کـوـشـهـ سـنـدـهـ بـرـ اـثرـ اـقـبـاـهـ ، بـرـ حـرـکـتـ وـارـ . مـسـلـمـاـلـرـ آـرـتـقـ کـنـدـیـلـرـیـ ، دـوـسـتـلـرـیـ ، قـرـدـاشـلـرـ لـرـیـ طـائـیـغـهـ نـاـشـلـامـشـلـرـدـرـ . بـوـ اـنـکـارـ اوـلـهـ مـازـ بـرـ حـقـیـقـتـ مـحـضـهـ حـالـنـیـ آـلـمـشـدـرـ . بـتـوـنـ بـوـکـ رـغـمـاـ بـزـ عـمـانـیـ مـسـلـمـاـلـرـیـ ، هـلـهـ خـواـجـهـ لـرـمـزـ وـطـلـبـهـ عـلـوـمـزـدـارـ اـسـلـامـدـهـ وـمـکـنـ خـلـافـتـ اـرـلـانـ بـرـ مـوـلـکـتـهـ بـولـنـدـیـغـىـنـ حـالـدـهـ ، شـیـمـدـیـیـهـ قـدـرـ اوـلـدـیـغـیـ کـبـیـ ، بـوـنـدـنـ بـوـیـلـهـدـ غـافـلـ بـولـنـورـ اـیـسـهـکـ عـلـمـ اـسـلـامـهـ قـارـشـوـ عـنـوـ اـوـلـهـزـ بـیـوـكـ بـرـ مـسـئـلـیـتـ آـلـتـدـهـ قـالـیـزـ .

بـزـمـ بـتـوـنـ خـطـاـلـرـمـنـ ، بـتـوـنـ قـصـوـرـلـرـمـنـ عـلـمـ اـسـلـامـکـ هـرـ طـرـفـنـدـهـ آـجـیـ تـأـیـرـلـ بـرـاقـیـوـرـ . بـوـکـونـ آـیـ کـوـتـوـ هـیـچـ بـرـ حـرـکـتـمـزـ عـلـمـ اـسـلـامـتـ نـظـرـ تـقـیـشـ وـتـقـیـدـنـدـنـ کـیـزـلـ قـالـیـورـ . هـلـهـ مـدـرـسـهـ لـرـمـزـکـ پـرـیـشـانـلـیـ ، رـوـحـسـزـلـیـ ، عـاـمـیـهـمـزـکـ عـجـزـ وـفـتـورـیـ ، مـسـلـکـسـزـلـکـیـ اوـ قـدـرـ مـحـقـ تـقـیـدـلـرـهـ اوـغـرـایـوـرـکـ اـنـسـانـ بـوـلـرـیـ اـیـشـیـتـدـکـ ، بـحـجوـبـیـتـهـدـنـ نـهـ دـیـهـ جـکـنـیـ بـیـلـهـمـیـورـ .

فـقـطـ اـعـتـرـافـ اـیـتـلـیـزـ .. بـزـ عـمـانـیـ خـواـجـهـلـرـیـ ، طـلـبـهـمـنـ ، تـقـیـدـهـ خـیرـپـاـلـمـنـهـ اوـ قـدـرـ شـایـاـنـکـهـ مـاضـیـدـهـ ، حـالـدـهـ اـسـلـاـمـیـتـ وـعـلـوـمـ اـسـلـامـیـهـ نـظـهـ نـظـرـنـدـنـ بـکـ اـهـلـیـسـزـلـکـلـکـارـکـوـسـتـرـدـکـ . بـوـلـرـکـ هـیـچـ بـرـ رـیـسـنـیـ دـهـ کـیـزـلـهـمـکـ اـلـزـدـنـ کـیـزـ . چـونـکـهـ هـیـسـیـ دـهـ مـیدـانـدـهـ ..

هـیـمـزـ بـیـلـیـورـزـکـ عـمـانـیـ مـسـلـمـاـلـرـکـ قـیـلـیـچـیـ پـکـ زـیـادـهـ کـسـکـینـ اـیدـیـ .

## اصلاح مدارس مناسبیله

محترم خـواـجـهـ لـرـمـزـ بـیـنـنـدـهـ اـصـلـاحـ مـدارـسـ مـسـئـلـهـیـ اوـنـدـنـ بـرـیـ مـوضـعـ بـحـثـ اـولـیـورـدـیـ . اـسـلـامـیـتـکـ ، مـسـلـمـاـلـرـکـ آـیـسـیـلـهـ بـکـ زـیـادـهـ عـلـاـهـ دـارـ اوـلـانـ شـوـ مـسـئـلـهـ اـعـلـانـ حـرـیـتـیـ مـتـعـاـقـبـ اـهـمـیـتـیـلـهـ مـتـنـاسـبـ بـرـ طـرـزـدـهـ تـازـهـ لـنـمـکـهـ باـشـلـادـیـ . طـلـبـهـ عـلـوـمـهـ کـنـدـیـلـرـیـنـکـ تـحـصـیـلـلـرـیـ ، حـیـاـلـرـیـ ، اـسـتـقـبـالـلـرـیـ نـقـطـهـ نـظـرـنـدـنـ بـکـ زـیـادـهـ بـرـ قـارـشـوـ بـیـکـانـهـ قـالـهـ مـازـلـرـدـیـ . فـقـطـ آـرـالـرـنـدـهـ هـنـوـزـ مـنـتـظـمـ بـرـ تـشـکـیـلـاتـ بـولـدـاـیـنـدـنـ آـرـزوـلـرـیـنـکـ مـیدـانـهـ کـلـسـیـچـوـنـ تـشـبـثـاتـ مـتـهـرـهـ اـبـراـزـ اـیـدـهـمـیـورـ وـنـهـیـوـلـهـ حـرـکـتـ اـیـتـمـکـ لـازـمـ کـلـدـیـکـنـیـ بـیـلـهـمـیـورـلـدـیـ . نـتـهـ کـیـمـ اوـزـمـانـلـرـ طـلـبـهـ عـلـوـمـکـ تـشـبـثـیـلـهـ دـورـ سـابـقـ دـرـسـ وـکـیـلـکـ تـبـدـیـلـیـ شـوـکـیـزـلـ آـرـزوـلـرـکـ بـرـ نـتـیـجـهـ فـعـایـسـیـ اـولـمـقـ اـوزـرـهـ تـلـقـ اـولـنـهـ بـیـلـیـلـ ..

شـانـیـ حـرـیـتـ اـرـدـوـسـنـکـ اـسـتـاـبـوـلـهـ دـخـولـیـ مـتـعـاـقـبـ شـوـ اـحـتـیـاجـ کـرـکـ خـواـجـهـ لـرـمـجـ ، کـرـکـ طـلـبـهـ عـلـوـجـهـ دـهـ بـرـ وـزـسـزـ ، دـهـ وـاضـعـ بـرـ صـوـرـتـدـهـ آـکـلـاـشـیـلـدـیـ .. آـرـتـقـ مـرـجـعـ عـالـدـیـنـکـ ، بـابـ مـشـیـختـکـ بـوـ مـسـئـلـهـ بـارـشـوـ لـاقـیدـ قـالـمـیـ اـمـکـانـ خـارـجـنـدـهـ اـیدـیـ . اـشـتـهـ بـونـکـ اوـزـرـیـنـهـ دـرـکـ سـابـقـ شـیـخـ اـسـلـامـ حـسـنـیـ دـرـسـ وـکـیـلـ خـالـصـ اـفـنـدـیـلـ طـرـفـنـدـهـ دـهـ بـرـ چـوـقـ دـرـسـلـرـ عـلـاـوـهـ اـیـتـمـکـ صـوـرـتـیـلـهـ دـرـسـ پـرـ وـغـرـ اـمـلـرـنـدـهـ بـرـ نـوـعـ تـبـدـیـلـاتـ اـجـراـ اـیدـیـلـدـیـ ..

شـوـ تـبـدـیـلـاتـ ، اـصـلـاحـ مـدارـسـ نـقـطـهـ نـظـرـنـدـنـ بـکـ صـوـرـیـ بـرـ حـرـکـتـ اـوـلـقـلـهـ بـرـ اـبـارـ ، اـیـلـرـوـیـهـ طـوـغـرـ وـ بـرـ خـطـوـهـ اـوـلـدـیـغـیـ تـسـلـیـمـ اـیـتـمـکـ اـنـصـافـسـرـلـقـ اـوـلـوـرـ .

فـقـطـ اـفـکـارـ عـمـومـیـهـ ، خـواـجـهـلـرـ ، طـلـبـهـ ، اـیـلـرـوـیـهـ طـوـغـرـ وـ آـتـیـلـمـشـ اـوـلـانـ بـوـ خـطـوـهـیـ کـافـیـ کـوـرـمـدـیـلـرـ . ذـاتـاـ حـقـلـرـیـ دـهـ وـارـدـیـ . چـونـکـهـ بـوـنـلـرـ مـدارـسـجـهـ حـقـیـقـیـ بـرـ اـصـلـاحـاتـ دـکـلـ ، صـوـرـیـ بـرـ شـیـدـنـ عـارـتـ اـیـمـیـ . طـلـبـهـ عـلـوـمـ بـوـنـکـلـهـ چـوـقـدـنـ بـیـقـمـشـ اوـصـانـشـ اـوـلـدـقـلـرـیـ حـیـاتـ تـحـصـیـلـیـلـرـنـدـهـ ذـرـهـ قـدـرـ خـیـلـیـ بـرـ انـقـلـابـ حـصـوـلـهـ کـلـشـ اـوـلـدـیـغـیـ کـوـرـمـدـیـلـرـ. هـیـبـ اوـسـکـ قـسـخـ اـیـتـمـشـ حـیـاـلـرـیـ دـوـامـ اـیدـوبـ کـیـدـیـورـدـیـ، دـیـکـرـ طـرـفـدـنـ دـرـسـلـرـدـدـهـ هـیـچـ بـرـ تـحـوـلـ وـتـرـقـ کـوـرـمـدـیـورـدـیـ، اـصـوـلـ تـدـرـیـسـ دـهـ هـیـبـ اوـسـکـ اـصـوـلـ اـیدـیـ . فـنـ دـرـسـلـرـنـدـنـ دـهـ اـسـتـفـادـهـ اـیدـیـلـهـمـیـورـدـیـ . چـونـکـهـ بـوـ دـرـسـلـرـدـهـ بـوـتـوـنـ مـضـانـیـلـهـ اـنـتـظـ اـمـسـزـ کـیـدـیـورـدـیـ . خـلاـصـهـ بـوـتـوـنـ شـوـتـبـدـلـاتـ طـلـبـهـ حـیـاتـنـدـهـ بـرـ قـارـغـهـشـهـ لـقـ تـوـلـیدـنـدـنـ باـشـهـ هـیـچـ بـرـ اـیـشـیـهـ یـارـمـدـیـ .

خـواـجـهـلـرـدـهـ نـمـنـوـنـ اوـلـمـادـیـ، چـونـکـهـ خـواـجـهـلـرـ شـوـتـبـدـلـاتـدـهـ کـنـدـیـلـرـیـ اـیـچـونـ جـزـئـیـ اوـلـسـونـ فـلـدـهـلـیـ بـرـ حـصـهـ اوـلـمـادـیـقـیـ کـوـرـدـیـلـرـ. بـوـنـدـنـ مـاعـداـ عـهـدـهـلـرـیـنـهـ تـطـیـقـیـ غـیرـ قـابـلـ بـرـ وـغـرـ اـمـ تـحـمـیـلـ اوـلـمـشـیـدـیـ، کـهـ بـوـدـهـ اـنـلـرـکـ وـجـدـانـلـرـیـ یـاقـوـبـ قـاوـوـرـیـورـدـیـ ..

ایـشـتـهـ بـوـتـوـنـ شـوـ مـلاـحـظـهـلـرـدـنـ طـوـلـاـبـیـ کـرـکـ خـواـجـهـلـرـ، کـرـکـ طـلـبـهـ عـلـوـمـ بـوـتـبـدـلـاتـهـ اـصـلـاحـاتـ نـظـرـیـاهـ باـقـهـمـدـیـلـرـ، قـابـلـرـنـدـدـهـ بـرـ اـطـمـئـنـانـ کـوـرـهـمـدـیـلـرـ. یـئـهـ بـوـتـوـنـ آـرـزوـلـیـلـهـ حـقـیـقـیـ بـرـ اـصـلـاحـاتـهـ مـتـقـنـرـ قـالـدـیـلـرـ .

برابر الفت وامتزاجلری قطعیاً غیرقابل بر طاقم طریقتلر ایله مالامالدرکه ایشته اسلامیت نامه، شو طریقتلردن باشقة هیچ برشی اورالره ادخال ایدلهمش؛ اساس اسلامیت، منایی اسلامیت آذله اوکرددله مشدر. دراج حوالیسنده اولان بر چوق آرناؤود کویاری وقیله تمامآ اسلام ایکن صو کره لری کاماً دینی ضایع ایتمش واورالرده بولنان روم راهبرینک، تشویقاتیه خرسنیا ذلی قبول ایامشلردر. بوسنات او حوالیده متادیاً توسع ایمکدھه اولدینی ده روایت اولنیور.

طرزون ولایتی داخلنده بر چوق کوی اهالیسندکه خرسنیانلغی قبول ایده رک - مثلاً - یورکی ولد عمر، نیقولا ولد عبدالله... دیو یاد ایدلکدھه اولدقاری سویلنیور.

حکومتی خیلی زیاندیزو اشغال ایمکدھه اولان جبل دروز اها. لیسی ده وقیله حقیقی اسلام ایدیلو. فقط کیت کیده جهالت یوزندن طریق ضلاله صابدیلو، اسلامیتی اونوتیدیلو.

سائز عربانک حالی ده همان بوکا قریب در. آرالرنه اسلامیتک آنچق اسمی وار. عراق طرفاندہ بولنان قبائل وعشائر احوالی ده پک تحف . . . بوذرکه اسلامیت ایله آز آلیش ویریشلری اولدینی آکلاشیلیور . . .

مع مافیه حلالرینه باقہ دن بالعموم عربان کندیلرینی حقیقی بر مسلمان ظن ایده رک بر تورک کوردکلری زمان «نصرانی» دیمک جـارت ایدیورلر. دیمک او لیورکه بز بوذر ایله بش آلتی یوز سنہ دن بری برابر بولندیغمز حالدہ کندیمک حق مسلمان اولدینیمزی بوذر آکلا ده مامشز.

عجبنا قباحت، کیمده؟ آکلا یامیاندھی، یاخود آکلا ده مایاندھی؟ آنطوری ایچر و لزندده مدھش بر جهالت حکم فرما. اهالینک دیندن، اسلامیت دن خبری پک آز . . . مکتبیلو پریشان، جامعلر خراب . . . بورالرده دن کوره نه رک ایله، توارت طریقیه کلش بر شی . . . یوقس، تعلیم ایله اساسی بر طرز ده بیلندش معلومات قیلندن دکل، اکر او را اهالیسند فطر تلرندہ کی مفوت ونجابت بولنیه ایدی، بوقدر عظیم بر اهتمامزاغه قارشو اورالرده دیندن، اسلامیت دن اثر بیله فالمزار، اهالی حیوانیت درکسنے اینش، اولوردی. برکت ویرسونکه اهالیمزدہ اولان صفوت قابیه بر درجه یه قدر یواسز طا. شقینقلقره بیدان ویرمیور.

ذاتاً استانبول، ازمیر، سلانیک . . . کی، اجنبیلک غلبے سیله قومیمزر مخصوص او صــفوتك زائل اولدینی یرلرده دینـه اولان مربوطیتو خیلی کوشمشدر، دنیلیرسه خطــا ایدیلمش اولماز ظن ایدرم.

\* \* \*

اشته بوتون شومعروضاتدن آکلاشیلیورکه بز عثمانی مسلمانلری - بعض موافقیتلر مستقیماً اولدینی حالدہ - عالم اسلامیتیه قارشو شایان تذکار او قدر بیویٹ ایشلر یا په مامشزدر. منصفانه دوشونه جک او لور ایسدک بونی انکار ایده میز.

بوســایــه دــپــکــ چــوــقــ قــتــوحــاتــهــ نــائــلــ اوــلــدــیــلــوــ ، بــرــچــوــقــ اــقــوــامــ مــخــتــلــفــهــ حــکــوــمــتــ عــهــانــیــهــ نــکــ زــیرــ جــمــاــیــهــ ســنــهــ کــیــدــیــارــ. بــوــنــیــ مــتــعــاــقــ اــکــثــرــیــتــ اــعــتــبــارــیــهــ مــســلــمــانــ اــوــلــیــانــ بوــ اــقــوــامــ اــیــصــینــدــیــلــوــ وــرــچــوــقــ کــچــمــهــ دــنــ مــســلــمــاــنــگــیــ رــســمــاــ قــبــوــلــ اــیــتــدــیــلــوــ بــیــانــ اــســلــامــهــ اــیــصــینــدــیــلــوــ بــوــنــوــلــ دــنــ قــوــمــیــتــلــرــیــنــکــ مــتــحــمــلــ اــوــلــدــیــنــیــ اــســتــعــدــاــدــ عــلــمــیــلــرــیــ وــمــرــاــکــزــ اــســلــامــیــهــ دــهــ اوــلــانــ قــرــیــتــلــرــیــ نــســبــتــهــ بــعــضــ کــنــیــجــلــرــ مــرــاــکــزــ کــلــهــرــکــ مــدــرــســلــرــهــ دــاــخــلــ اــوــلــوــرــ ، دــرــســ پــرــوــغــرــ اــمــلــرــنــدــهــ مــوــجــوــدــ عــلــوــمــ اــســلــامــیــیــیــ اوــکــرــهــ نــیــوــرــلــرــدــیــ . صــوــکــرــهــ مــمــاــکــکــتــلــرــیــهــ عــوــدــتــ اــیــدــهــ رــکــ قــوــمــلــرــیــهــ تــعــلــیــمــ دــنــ اــیــدــیــورــ، هــیــچــ اــوــلــمــازــســهــ مــســلــمــاــنــاــنــگــلــ جــانــیــ بــرــنــوــنــهــیــ اوــلــهــرــقــ اــســلــامــیــتــکــ اوــرــالــرــدــهــ کــوــکــاــشــ ســمــســنــهــ ســبــبــ اوــیــوــرــلــرــدــیــ . فقط مــالــاــکــ مــفــتوــحــهــ نــکــ مــرــاــکــزــهــ اوــزــاــقــ اوــلــانــ کــوــشــهــلــرــنــدــهــ بــوــ جــســ تــدــرــســ حــقــیــلــهــ اوــیــاــهــمــدــیــ بــوــســبــیــدــنــرــکــهــ مــســلــمــاــنــاــنــقــ دــهــ اوــیــرــلــرــدــهــ تــمــاــمــاــ تــأــســســ اــیــدــهــمــدــیــ مــرــاــکــزــدــنــ اوــرــالــرــهــ کــیدــوــبــ تــعــلــیــمــ دــنــ اــیــدــهــ جــکــ ، بــوــنــیــ کــنــدــیــســیــ اــیــجــوــنــ بــرــوــظــیــفــهــ بــیــلــهــ جــکــ حــمــیــتــیــ بــرــکــیــمــســدــهــ بــوــلــنــیــوــرــدــیــ . آــنــکــچــوــنــ دــنــ بــوــکــبــیــ پــرــلــرــدــهــ تــمــامــیــلــهــ کــوــکــاــشــهــمــدــیــ ، کــوــشــلــکــ قــالــدــیــ . بــوــنــکــ بــوــزــنــدــنــرــکــهــ باــشــمــزــهــ بــرــچــوــقــ بــلــالــرــ کــلــنــدــیــ وــکــکــدــهــ دــرــ ،

ایشته آرناؤود قرداشــلــرــمــنــ بــوــ بــاــبــدــهــ بــزــمــ اــیــچــوــنــ کــوــزــلــ بــرــمــثــلــ تــشــکــیــلــ اــیــدــرــلــرــ . شــوــیــلــهــ کــهــ آــنــلــرــکــ دــنــ مــبــیــنــ اــســلــامــیــ قــبــوــلــ اــیــمــلــرــنــدــهــ بــالــطــبــعــ حــکــوــمــتــکــ دــیــهــمــ ، چــوــنــکــهــ فــتــحــ اــیــتــدــیــ . فقط خــواـجــهــلــرــمــنــ ذــرــهــ قــدــرــتــأــیــرــلــرــیــ اوــلــهــیــمــدــیــ . بــدــایــشــاــ بــوــیــلــاــ اــولــدــیــیــ کــبــیــ ، نــهــایــشــاــ اوــرــالــرــهــ اــســلــامــیــتــکــ اــســاــســیــ بــرــطــرــزــدــهــ یــرــاــشــمــیــ خــصــوــصــنــدــهــ دــهــ هــیــچــ بــرــ خــدــمــتــلــرــیــ کــوــرــیــلــهــمــدــیــ . آــرــنــاــوــوــدــلــنــگــ مــســلــمــانــ تــوــرــکــلــکــ عــالــمــهــ قــوــمــشــوــ اــوــلــانــ قــســمــنــدــهــ بــرــدــرــجــیــهــ کــدــرــ کــوــرــهــنــکــ اــیــلــهــ ، آــرــنــاــوــوــدــلــمــکــ فــطــرــتــنــدــهــ مــوــجــوــدــ صــفــوــتــ وــخــلــوــصــ اــیــلــهــ دــنــ مــبــیــنــ اــســلــامــهــ قــارــشــوــ قــوــیــ دــیــنــهــ جــکــ بــرــ اــرــتــبــاطــ کــوــرــیــلــدــیــ . فقط بــوــ قــوــهــشــوــلــقــدــنــ مــحــرــوــمــ اــوــلــانــ طــرــفــرــیــ کــاــکــثــرــیــتــ اــعــتــبــارــیــهــ جــنــوبــ آــرــنــاــوــوــدــلــرــیــ اــیــتــمــلــشــلــرــدــرــ اــســمــلــرــیــ اــحــمــدــ ، مــحــمــدــ ، اــبــرــاــهــیــمــ ، عــمــرــ . . . اــولــدــیــیــ حــالــدــهــ بــوــکــونــ ، بــوــبــاــبــدــهــ پــکــ آــزــرــقــیــ اــیــمــشــلــرــدــرــ اــســمــلــرــیــ اــوــقــدــرــ بــاــشــقــهــ دــرــکــهــ اــوــرــاــدــهــ اــســلــامــیــتــکــ خــرــســتــیــانــیــتــهــ قــارــشــوــ قــطــعــیــاــ مــفــلــوــبــ اوــلــدــیــضــهــ حــکــمــ اــیــمــکــ پــکــ قــوــلــاــیــ کــاــیــرــ .

پــکــنــلــرــدــهــ آــرــقــدــاــشــلــرــمــدــنــ بــحــرــیــیــهــ مــنــســوــبــ ، کــوــزــیــ ، فــکــرــیــ آــجــیــقــ عــرــبــ قــوــمــ نــجــیــنــهــ مــنــســوــبــ مــحــتــرــمــ بــرــاــمــ اــفــدــیــ دــوــنــمــایــ عــمــانــیــ اــیــلــهــ بــرــاــجــراــ اــیــمــشــ اــولــدــیــیــ ســیــاــحــتــدــهــ کــیــ شــاــهــدــاــتــیــ یــانــرــقــیــاــلــهــرــقــ آــکــلــاــتــیــوــرــدــیــ : اــوــتــ عــزــیــزــمــ ، دــیــوــرــدــیــ ، آــرــتــقــ اــوــرــالــرــیــ رــوــمــاــشــمــشــ .. رــوــمــلــشــمــشــ دــکــلــ ، عــادــتــاــ بــوــنــاــلــاــشــمــشــ .. اوــرــالــرــهــ اــســلــامــیــتــ دــکــلــ ، عــمــانــیــلــیــقــدــرــهــ اــثــرــ یــوــقــ .. یــوــنــانــجــهــ عــادــتــاــ اــســانــ رــســمــیــ حــکــمــیــ آــمــلــشــ ، هــرــکــســ رــوــجــهــ قــوــنــوــشــیــرــ ، رــوــجــهــ یــاــزــیــوــرــ .. یــســتــونــ مــعــاــلــاتــ بــوــنــانــجــهــ .. اــحــوــالــ وــعــادــاتــ ، آــدــابــ مــعــاــشــرــتــ هــبــ باــشــقــهــ ، باــشــقــهــ اوــلــقــلــهــ دــهــ آــرــنــاــوــدــجــهــ دــکــلــ ، رــوــحــهــ .. جــامــعــلــرــ قــاــبــلــیــ ، خــرــابــ ، مــکــتــبــلــرــ ، مــدــرــســلــرــ یــوــقــ ؛ خــواـجــهــ نــامــیــ طــاشــیــانــلــرــدــهــ عــوــامــ فــاســدــ فــرــقــســیــ .. دــیــکــرــ طــرــفــدــنــ بــوــ مــحــیــطــ اــســلــامــیــتــ دــنــ پــکــ آــزــ خــبــرــدــارــ اــوــلــمــلــهــ

دوشونه رک عالم اسلامیه آهسته اواسیون بر طریق ترقیه ،  
اسلامیته مخصوص صاف و تیز بر مدیاه سوق و توجیه ایده مهله لودر .  
حق عاملات عنوان مجلنی قازانمش او لان منلا حصر ولر ، حضر بکلر ایله  
پک قوتی بر معناسیله فقیره متقدی دینامکه حق قازانمش او لان زنبالی  
عی افندیلر و امـالـک بیله فضیله لری شخصلرینه ، علملری پک آز  
باقي قالمقله زمانلرینه منحصر قالدی .

پك جزئي ، فقط اساسلى و دورانديشانه ، بر دوشونجه ايله بوتون عالم اسلاميت ايچون دينى بر مرکز عمومى حالي آلمق استعدادنده بولنان شو مؤسسه ، بو افضل ايده ، خلفلري ايلاده هيج بر فيضه نائل اوله مدي . قلوب مسلمينده بومقامه قارشو آيروجه ممتاز بر حسن اوياندي . اوراده ييشن او راده چهن عالملر ، فاضلملر ... هب بر حاكم ، بر مأمور او مقدم فضله ، داهي بر معالي اسلام آلمق شرفى احراز ايده مدييلر . هيج برى ، هيج بر زمان اسلاميت ايچون امين ، پازلاق بر استقبال حاضر لهمه مدييلر ...

عجیبا نیچون باب مشیح ختنک شو بر قاج عصر لاق حیاتی هپ مهادی  
بر موافقیت سر لاث تعقیب ایدیور ؟ تاریخ تأسیس ندن عصر لر مرور  
ایتدیکی حالده نیچون اسلامیته هیچ بر خدمتی طوقونه میور ؟ نیچون  
بو مؤسسه دن عالم اسلام ذره قدر او لسوون مستفید اوله میور .  
اشته هوتون بوذرگ شہر هسر اس بابی ، اس باب مؤثره سی بولنق  
ایجاد ایدر .

فیکر عاجزانمه کوره بونلرک بوتون اسبابی بر نقطه‌ده اجماع  
ایدیورکه باب مشیختک کندیسیچون لایمود ، دائمـاً مترقب ،  
مالکلرینی دائمـاً سعادتـه سـوق ایدهـجـک بر مـسلـلت مـستـقـیـم تعـیـین  
ایدـهـمـهـ مـسـنـدن عـبـارـتـدر .

اشته شو مسلک سرلاک نتیجه سیله در که الله - اندران طریق سعادت هه  
سوق ایده جلک، اخلاق بشریه نک تهذیب و تصفیه سیله استغل ایده جلک  
بر هیئت ارشادیه، یعنی علماء یتندیر مک دوشونه مددی . آچیق تعبیر ایله  
عهد دسته اصابت ایدن و ظیفه سنی حسن ایفاده قصور ایتدی .

ایشته بونک ایچو ند که عهانلیق عالمنده بوتون معناییله اسلامیتی  
نمیبل ایدن علمایتشه مدنی . عالم اسلامک احتوا ایتدیکی — عهانی دن  
باشه — هر قومده اسلاملری تاریخه قید او لنه بیله جلک ، بر چوق  
علاما ، بر چوق فیلوسوفلر متفسکلر لر یتشدیکی حالده بزم عهانلیق  
عالمنده ، ماضیده و حالده خاطرلری صاییله حق بویولك بر متفسک  
اسلامی یه تصادف او لنه باز . اسلامیت احتوا ایتدیکی بوون روح  
حکمیله تجلى اپدە جلک بر زمین مساعدی ، بزم محیطمزده بوله مادی .  
بز هر شعبه علمک پلک مبدول او لان جهتلتنده او غراشدق طوردق .  
هر کسک عمومیتاه بیلدیکی شیلری بیلدائ ؛ هر کسک یازه بیلدیکی شیئی  
یازدق . یو قسہ هیچ بر علمک هیچ بر جهقی بزم محیطمزه مخصوص شایان  
ذکر یو کسک بر ترقی یه مظاهر او لنه مدنی .

مع التأسف ماضيده اولان شـو اهـالمـزـكـ نـتـيـجـهـهـمـی اوـلـمـقـ اوـزـرـهـ  
بوـکـون اوـیـلهـ بـرـمـهـ قـعـدـهـیـزـکـهـ مـسـلـمـاـنـلـغـهـ قـارـشـوـ جـدـاـ صـافـ وـصـمـیـمـیـ،ـ  
یـوـزـلـرـجـهـسـنـهـ دـنـبـرـ وـکـنـدـیـ مـحـلـکـتـمـزـدـهـ یـاشـایـانـ اـقـوـامـیـ مـقـدـسـ اـسـلـامـیـتـ  
بـایـرـاـغـیـ آـلـتـدـهـ طـوـپـلـامـغـهـ وـقـتـدـرـ اوـلـهـمـیـورـزـ .ـ هـرـکـونـ سـرـزـدـهـ ظـهـورـ  
اـولـانـ اـحـوـالـ مـؤـسـفـهـ بوـکـاـ بوـکـهـ بـرـمـثـالـ تـشـکـیـلـ اـیـدـیـورـ .ـ

آرناؤود قرداشلور مزك كورولتىلىرى، عرب قرداشلور مزاىىسىر كشانه معاملاھلارى ... او ياله برايىكى كوندە، برايىكى آيدە حصول بولىش بروقۇھ آنىھ دىكىدر . بروقۇھلرك هېپى بىر نتىجەدەر كە اس-بابى سىنەلردىن بىر و حاضر لەئىش، بويوك براھماں و قىدىسىز لىكەمىز ايلە تۈرىيە و پىروردە ايدىلەمشىدر . فقط بوكۇن بوقصورلۇ مزدىن بالعومۇمۇ عەمانى ملتى مسئۇل اولەماز . ملتىك قباھتى يوقدر . چونكە ملتەوکالت ايدىن حكومت وار . حكومت دە آيروجه مستقل و خصوصات اسلامىيەدن مسئۇل او لمق او زىرە تأسىس ايدىن « دئۇرە مشىخت » و تۈدىيغى امور ايتىشىدر . بىناءً علیه ماھىيىدە اولان بوتۇن بواھماڭىردىن، لاقيدىلىكىرىدىن باب مشىخت مسئۇلدر . يوقسە صاف و صىيمى اولان اولان او يچارە آرناؤودلارى، مسلىمانلىغە چوقدىن آلىشىمىش فقط حقىيلە تۈرىيە و تەندىزىپ كورمەمش عربانى، آناملۇلى تۈركلەرىنى ... مسئۇل طوڭقۇ موافقى عدل و انصاف اولەماز . باب مشىخت، زىر جمایيەسىنده بولنان اقوامك آراسىنە وقت وزمانىيە مزاياى اسلامىيە ايلە متصف، غايىيە اسلامىيە يە آشنا، مقتدر خواجهلىرى ارسال ايدىلە لزومى وجهەلە تلقىنەت مەتادىيەدە بولۇش اولە ايدى ، ھېچ شېبىھە سىزكە بوكۇن قرداشلۇ اراسىنده تىكۈنى پىك چىرىكىن كورىلان شەرقىل احوال مۇسۇنە قارشۇسىنده بولۇمازدق .

فقط مع التأسف باب مشيخت او وقتل بوحقيقة تقدیر ایده میوردي .  
علم‌مازن، خواجه‌لر من‌ده بوسیتون باشقه پر عالمه پویان او لیوردی .  
مدرسه‌لر من‌ده اولان طلبه علوم لفظی مناقشه‌لر ایله ، عباره تحملی ایله .  
وقت چیریور ، روح اسلامیتی الهام ایده جلت علوم اسلامیه دن محروم  
قالیوردی .

بونلر بويله غافل قالدقيجه مملكتك دياركر طرفانده كيزليدن كيزلى يه  
اسلامك كوددسى بالطنه نيموردى . بىوڭ بروقۇه مؤسسه فەرييە معروض  
قالدىقىجه بوندن هېچ بىر كىمسەتك خبى يېلە اولمىوردى .  
اشتە كورىليوركە باب مشيخت كىركە ممالىك ئەمانىيە داخلىنده ، كىركە  
خارجىنده اھالى اسلاميەيى معناً كىندىسىنەر بىط ايدەمەمشىدر . حتى  
مماكتەمىزك بىر چوق يېلىرىنده دين مبىن اسلام رسماً قبول ايدىلشى اىكن  
مەركەمىزك بىر چوق يېلىرىنده دين مبىن اسلام رسماً قبول ايدىلشى اىكن  
هالە ممالىك اچىدىـهـدە بولنان اسلاملىر مقام مشيختىڭ اسمى يېلە  
ايشتەمەمشىدر ، در ايسەتك خطا ايمش اولمائىز .

نه دینلیر سه دینلیسون ناب مشیخت، بالعومم هالی اسلامیه یه قارشو،  
دین نقطه نظر ندن، بر موقع عالی معن وی احرار ایدمه مش؛ بلکه  
دین پرده ی آلتنده، فقط بوکون مع املاق بوزوق، عادی دواز  
حکومت دن برداره مثایه سنده قالمشدر.

او مؤسسه عظیمه نک باشنده بولنـا نلر کال حذاقتـه، کـال چـدـیـتـه

تخریک ایده جك ، غیر محسوس بر طرزه ترقی و تعالی ایتدیره جك  
بر مؤسسه موج و دکل ایدی . ایشته بونک ایچوندرک . بوکون بزم  
موفقیتسز لکم زکیکانه سبی او لان استداد کسیمیز حقیله انکناف ایده مدی  
کورقالی . ایشته بونک پوندرکه هرایشم زده موافقیتسز لکی موافقیتسز لک  
تعقیب ایتمکه مایوس اوایورز .

فقط بوتون بو حاللر کمیستو لیتی پک او زاق او لان برماغی به عائد اولملقه  
برا بروتون کناهاری بزم او زرنه یوکلندی . بوتون بو بالاری بز  
چکیورز .

او او زاق ماضیدن اعتباراً اباء واجداد منک افکاروا ذهانی  
اصول اسلامیته موافق، فقط معقول، واسع، یعنی بر هدف سعادتنه  
ایصالی قطعی بریول داخلنده تربیه و تهذیب ایدلش اوله ایدی، بز  
بوکون هیچ بروجهله سویه محیطمزدن آشاغیده قالمش اولمازدق،  
بزم بوکون یوزمن آن، آنفر آحیق او لوردی . اسلامیت دشوه محدود  
محیط داخلنده چیلیز، ضعیف بر حالده صیقووب قالمازدی . بوکون  
اسلامیتک بوتون آفاق تنیر، بوتون عالم انسانیتی متوجه اولدینی  
سعادتنه ایصال ایتمکه اولدینی کورمکه مفترخ او لوردق .

فقط تأسفل اولسو نکه بو حقیقتلر ماضیده آکلاشیله مادی؛  
ماضیده بونقطه نظردن هیچ برشی دوشونله مدی . او زمانلر مقدرات  
اسلامیه عهده حمیتلرینه تو دیع او لان ذوات کرام آنی او لان سطوت  
وشوکتلرینه آلداندیلر، مغورو اولدیلر . بوشوکت وسطوتک  
بقانی، دوامنی تامین ایده جک بر طریق مستقیم چیزوب ده سلفلرینی آننا  
و سالماً سعادتنه سوق ایده جک بر مؤسسه اسلامیه میدانه کتیره مدلیلر .  
باب مشیخت بر مؤسسه اسلامیه ایدی . فقط ماضیده هیچ بزمان استقبال  
اسلام نقطه نظردن کندیسی چون بر امل تعقیب ایدی . چکیزدیکی  
بوتون صفحات تاریخیه بوکا شاهدر .

مدارس عهانیده باب مشیخته می بوط و منطقاً اونک املنه خادم  
اولمک لازم کان بر مؤسسه اسلامیه ایدی . فقط باب مشیختک قطعی  
بر نقطه املی بو اندیغندن طبیعی مدرسه لردن ده بویوک خیزلر امید  
ایتمک لازم کاییوردی .

مع ذکه پک چوق دکله بیله مدرسه ارمندن خیلی فائده لر کوریلدی .  
بو، دناغی بو زولش بر وجودده آره صرہ معقول حرکتلر کوریلمی  
قیلنندن دین میان اسلامک حفظی ایچون مجرد جناب حقک بلا  
واسطه خلق بیوردینی لطف و عنایتدن عبارت ایدی .

تورک ملت اسلامیه عهانیلیق عنوانی آلتنده بر اداره منتظمه  
تشکیل ایتدکلری وقت، او عصره کوره اولدوجهه منتظم دینیله جک  
فقط قسماعر برلرک، قسماده ماورای النهرک اصول تدریسلری او زرینه  
مؤسس دارالعلمیه یوق دکلی . مدرسه نهانیه، بو مؤسسه لرک  
اک منتظملری صره سنده اوله رق کوستیله بیلیز . تاریخنده اسلامی  
کوریلن، بوکونه قدرده اثرنری تداول ایتمکه بو لان علماء، اشته  
شو مدرسه لرک یتشدیدر دیکی بویوکاردر .

علوم اسلامیه بردفعه کوزمنک او کنکه کتیره م : علم تقسیر،  
علم حدیث، اصول فقه، فقه، کلام . . . همچنین تورکلرینک  
اخذ ایتدیکی قومده نه ایدی اپسیه، صبوکره بزدهه هپ اویله  
قالدی . بزه، بزه یعنیلیزه کلککن صبوکره فضلله بر ترقی اثری  
کوریله مدی . بزدهه ممتاز بر مفسر، ممتاز بر محدث یتشه مدیکی کبی،  
عقل ایله، فکر ایله پک زیاده تماسده بو لان اصول فقه، فقه،  
کلام فنلرندده آیروجه مشار بالبنان او لان کیمسه لر یتشه مدی . . .  
ایشته آثار میدانه . . . ایشته ین بر مقایسه یا په بیلیر،

علوم اسلامیه بزه داخل اولملقه ترقی ایتمک شویله طور سون،  
بالعکس هر بری، بر چوق جهتندن محدود بر دائره ایچنے آنندی .  
مؤلف-لر، معلمیلر . . هپ عینیله، یا خود آز چوق اکـ کله هپ  
سلفلریک طرز تأییف و تعلیمی تقلید ایتدیلر . طبیعیدرکه مقلد پک  
نادر اوله رق تقلیدینی بحق اجرا ایده بیلیر . یو قسه مقلد لر اکثریت اعتباریله  
بحق تقلید اجر اسننه موفق اوله مازلر . عملده دیمیورم، علمده تقلید  
دکلی، فکر اصل اولمیلدر . فکر قاریشیمیان بر علم ابدآ ترقی به  
مظہر اوله ماز .

فی الحقيقة بز علومک، صنایعک، تجارتک . . . بوتون شعبه لر نده  
اکثریت اعتباریله بویوک بر اهلیتیز لک کوسـترمه یورز دکل؛ بلکه  
هرایشیم زده همار تسلک ابراز ایدیورز . هرایشده او لان موافقیت  
دائماً یاریم در . بوتون ایشـلر من حـاـة تحـلـیـلـدـن چـیـرـیـلـسـه شـوـ عـجـزـمـنـهـ  
بوتون آثاریله میدانه چیقار . بو حقیقتک ستری امکان خارجند در.  
بونلر مسلم اولملقه برابر شوم موافقیت لکلر مزی دشمنلر مزک  
یا بدینی کبی طوغر و دن طوغر و یه استعداد فطریلر مزده کی قصور در بخط  
و اسناد ایدیویر مکده صحیح اوله ماز . جناب خالقک ماهیت انسانیه  
و بالعموم بخـیـشـرـ ایـچـونـ برـخـاصـهـ مـیـزـهـ اـولـمـقـ اـوزـرـهـ بـخـشـ وـ اـحـسـانـهـ  
بـیـورـدـنـ بـوـقـیـمـدارـ استـعـدـادـ فـلـلـیـلـدـنـ بوـیـلـهـ قـوـجـمانـ بـرـ قـوـمـ وـ مـلـتـکـ  
محـرـومـ اـیدـیـلـمـشـ اـولـمـیـ قـطـعـیـاـ قـبـولـ اوـلـهـ مـنـ . . دـاـنـاـ آـرـهـهـ صـرـهـهـ  
بوـقـومـ بـعـضـ پـکـ اـنـجـهـ اـیـشـلـرـ دـهـ بوـیـوـکـ بـرـمـهـارـتـ وـ حـدـاقـتـ کـوـسـتـرـدـکـلـرـیـ،  
بعـضـ اـیـشـلـرـیـ کـاـلـ موـقـیـتـهـ، آـنـجـقـ بـوـقـومـ مـخـصـوـصـ بـرـمـوـقـیـتـ عـظـیـمـهـ  
ایـلهـ اـیـفـاـ اـیـتـدـکـلـکـلـرـیـ دـهـ کـوـرـیـاـیـورـ .

بو بایده بزه دینله بیله جک و بزم ده انکارینه مقتدر اوله میه جغمز،  
متاسفانه تصدیقـهـ محبـورـ قالـهـ جـغمـزـ برـ حـقـيقـتـ وـ اـرـدـرـ کـهـ اـوـدـهـ بـزـمـ  
استـعـدـادـ فـطـرـیـزـکـ باـشـهـ اـقـوـامـهـ نـسـبـتـاـ ذـرـهـ قـدـرـ نـقـصـانـیـ اـولـمـاسـنـدـنـ، بلـکـهـ  
بونک بزده پک آز تجلی و انکشاف ایتش بولنـسـنـدـنـ عـبـارـتـدرـ . دـیـمـکـ  
اولیور له ذهنلر من، فـسـکـلـرـ مـزـسـورـکـلـیـ بـرـادـمـانـ وـ اـعـمـالـهـ تـابـعـ طـوـتـلـمـشـ  
اولمـادـیـغـنـدـنـ فـعـلـیـاتـ وـ عـمـلـیـاتـ اـثـرـیـادـهـ مـقـارـنـ اوـلـانـ استـعـدـادـ کـسـیـ بـزـلـدـهـ  
هـنـوـزـ بـحـقـ منـکـشـفـ اـولـهـ مـامـشـدرـ .

اـکـلاـشـیـلـیـورـکـ جـودـتـ فـکـرـیـلهـ، حـکـمـیـلـهـ کـهـ اـمـتـیـازـ اـیـمـشـ بـارـلاقـ  
سـیـالـرـکـ تـارـیـخـ عـهـانـیـ اـسـلامـیـدـهـ کـوـرـیـلـهـ مـامـسـنـیـ قـوـمـزـکـ استـعـدـادـ کـسـیـسـنـدـهـ  
اوـلـانـ نـقـصـانـهـ تـحـمـیـلـ اـیـمـکـنـدـنـ باـشـهـ چـارـهـ یـوـقـدـرـ .

اوـتـهـ دـنـرـیـ عـهـانـیـلـیـقـ عـالـمـدـهـ مـلـتـکـ اـفـکـارـ وـ حـسـیـاتـیـ اوـقـشـایـهـ رـقـ

حتی حادث بعض اثرلر وارد که بونله دین میان اسلامک اساسی تشکیل ایدن منابع مقدسیه عالی ایش کی بر موقع ویریلمک ایسته نیلیدیکی کورلشدیر . صوک زمانزده کتابک ، سنتکده او درجه رغبتیه تداولده بولنامسی ایشته شو سبیه عطف ایده بیلیرز .

ایشته او لجه عرض ایدیلن « منقول » کلمه سندن کتابدن ، سندن آثار اسلامی افادن باشنه بر معنا آکلاشیلمق لازم کلیدیکی قولایله میدانه چیقار ،

کتاب اسارتک نتیجه سی اولق او زره جوالیت فکریه ، حساسیت ذهنیه یاوش یاوش سوئیور . دائرة ادراک طارلاشیور . اور تله مظنم بر عمای تقیید چوکیور .

بر علم ، بر صنعت بر قومدن دیکر بر قومه انتقال ایتدیکی صورتده اکثریت او زره دها زیاده ترق و تعالیه مظهر اولقدہ ایکن ، علوم اسلامیه بزه انتقال ایتمکله بولنده یعنی حaldن دها فضله برکال کسب ایده مددی . بلکه بر درجه یه قدر تدقیه بیله معروض قالدی . ایشته بزده کوریلن شو مستشنا حادثیه ده فکرلر مزده اولان طور غوغای لجه عطف ایمک دها معقول کورونیور .

طیبی بوحالتک حیات اجتماعیه منه ، معیشتمنه تأثیری اولماش دکلدر . عی العینیا آباوجدادک آثارینه اقتضا ، نه خصوصده اولورسہ اولسون تشکیلات قدیمه یه طرفدارلق ، ياخود کور کورینه هر شیده باشنه تقییده چالیشمق ... خلاصه بالعموم احوالده مشهود اولان فکر اختراعدن ، کنده میزه ، کندی دوشونجہ منه مناسب بر خط حرکت تعیین ایده بیلکدن محرومیتمزده شو فکر طور غونلگفت بر نتیجه طبیعیه سی اولدیغنه شبهه ایدیله من .

۲- متیدنامه ، عالمانه بر غایه املکت معدومیتی . - بزم مدرسه لردہ هر کس او قویور ، چالیشیور ، آزرلیور ... خواجه اوله جغم دیور ، یونی بیلیور ، چونکه بو ، آز اولسده مادی بر منفعت ایله علاقه - دردر ، فقط بونک او تھنسی ، خواج لفک صوکنی ، خواجه اولمغله نه یاپه جتنی دوشونه میور . عتمل ، فکر خواجه لفة قدر ایریورده آرقه طرفی مابعد الطیمات کی ، مظلوم قالیور .

او قومق ، مدرسه لردہ چالیشمق خواجه اولق ایچوندر ؛ فقط خواجه اولق نیچوندر ؟

ایشته بوب سؤالرکه حال و ماضی نظر اعتباره آلنر ق جوابی تحری ایدیله جک اولور ایسے یک دیکریه متفاوض ایک جوابه دسترس اولنور . او لجه حال نظر تحلیلک او کنه وضع ایدهم . بو کون خواجه لق الجازت آلمق ایله باشلانیر . رؤس امتحانیه کاله ایر . صرف ، نحو ، منطق ، کلام ، اصول فقه ... فلری او زرینه یازیلان بزر ایکیشتر اثری تدریس ایتمکله ده ختم بولور . او صاف میزه سی البس مخصوصه دن عبارت . باب مشیخت ، اموریت رسمیه سی محله اماماقلری ، قاضیلیق ، جامع اماماقلری ... خواجه لفک آیروجہ خواص فارہ سندندر .

ایشته شو صورتک تحلیل اولنر ق باقیله جق اولور ایسے خواجه لفک

حقیقته بومدرسہ لر او زمان ایچون خیل مکمل ، خیل منظم دنیله بیلیردی . بونکله برابر اندلس ، ماورای النهر مدرسہ لرینه رقبات ایده بیله جک انتظام و مکملیتی حائز دکلادی .

ماورای النهر مدرسہ لری بناجه ، بر درجه یه قدرده تحصیلجه ؛ اندلس مدرسہ لری ایسے معین بر هدف کوزه دیله رک ترتیب ایدیلمش واسع ، معقول پروغرامی اعتبریله ، او زمان سلسه ترقینک قطع ایتدیکی اک صوک نقطه ده بولنیورلر دی .

بزم عمانی مدرسہ لری ایسے هر ایک جهتین اندلس و ماورای النهر مدرسہ لرینه نسبه کریده ایدی . برگره بنسارینک اولانجہ منیتی یالکنز صاغلام اولسندن ، قاره ، یاغموره قارشو ایچنده کیلری باریندیره بیلمسندن عبارت بولنوب سخت ، حیات جهتی اصلان نظر دقته آنماش ایدی . درس پروغرامی املزه پک او قدر فنا دکلسه بیله احتیاج ایله متناسب بر طرزده وجوده کتیرلشن صایله مازدی . اصول تدریس ایسے تا او تهدن بری بوزوق ، غیر منظم ایدی .

دیک او لیورکه درس پروغرامی املزه ، اصول تدریس جهتی امش عقل و فکر ، احتیاج والجات زمانیه قطعاً اهمیت ویریام امش و درس پروغرامی تنظیمند کایشی کوزل ، موقت ، قصه « طار بر دوشونجہ سو قیله بر درجه یه قدر عربله ، عجملردو ماورای النهر لیلر لر تقلیدن باشنه هیچ بر جنہت نظر اعتباره آنماش ایدی .

ایشته بولشکیلات ، پک جزوی ، صوری بعض تبدلاتن قطع الظاهر هان زمانزه قدر ، اولدینی کی دوام ایتدی . حالاده اویله فقط ده انتظام اسز بر صورتده دوام ایدوب کیدیور ...

اولجده عرض ایدلیدیکی وجہا مدرسہ لر من اداره جه ، تشکیلات تجھه اولان بوتون قصور لری محسوس ، انکاری غیر قابل بر چوق نتائج فعلیه تولید ایتشدرکه حیات اجتماعیه من ، اخلاقز ، دینز ، فکر من طوغردن طوغری یه بوزلدن متأثر اولمشدر .

او تهدن بری - اکثریت او زره - بومدرسہ لردہ تربیه کورن ارباب تحصیلک احوال عمومیه لری تدقیق و تحلیل ایدیله جک اولور ایسے هر شیدن اول درحال شو نتیجه لر دسترس اولنور :

۱- کتاب اسارتی . - بومدرسہ لر علی الا کثر مداوملرینی منقولا ته شدته ربط ایدرلر ؛ منقول بر شیئک دوشونیلوب ، تجربه ایدیلوب بولنار برشیئه راجح ، یعنی اصولیونک تیز لری وجہله ، نفلک عقله مقدم اولدینی حسنی ویرلار . اونک ایچون بونله ده کتابه ، کتابک الفاظنه ، محتملاتنه ... پک زیاده اهتمام اولنور . کتاب تدقیق اولنور ، تحلیل ایدلیل . اور ادن دهـا دقیق ، دهـا کیزلى معنالر چیقاریله ق ایسته نیلیر ، دوشونیلیر . فقط کتابک خارجنه ، عباره نک خارجنه چیقیله ماز . کیت کیده بوكتابلر نظر لرده قدسیت اکتساب ایدر ... ایشته طبیعه علوم بوسودیکی بر قاج کتابه بوتون مربوط اولوب قالیل . بوكا قارشو عقلک ، فکرک تجربه نک ، احتیاج جک اهمیتی قلماز . کتابه اسیر اولور ...

هدف برایدی . هر کس اعلای کلمة‌اللهی ، تعالیٰ اسلامیتی ، سعادت انسانی‌یی کنیدیسیچون مفتهای امل بیلیور . نه یاپیلیرسه باپیلسون اشته شو مقدس امله ایریشمک ایچون پاپلیردی .

اشته کوریلیورکه ماضیده اویلا عادی بر معلمکدن ، مأمور لقدن عبارت برخواج‌لوق موجود دکل ایدی . ماضیده آنچق مسلمان‌لوق موجود ایدی .

او زمانک مسلمان‌لوق ده نقدر تحلیل ایدیلیرسه ایدلسون هیچ بر وجهه آلتندن صاپ صاری بر آلتون ایله . چیز چیلاق بر معلمک میدانه چیقمز . او زمانک مسلمان‌لوق سعادت بشریه ایچون صاغلام ، امین ، موافقیتی بریول عتقاد او لیور ؛ بویوٹ ، کوچ وک هرکس ، بوتون بُنی بشرک او بولن کیده رک سعادت مطلوبه به ایریشمی ایچون عقلنک . فکرینک ایردیکی قدر کمال صفوت وجودیته مهادی بر سی و فعالیتده بولیوردی . ایشنا او زمانک مسلمان‌لوق ، ایشنا او زمان مسلمان‌لرینک مفتهای املی ! ...

۳ - فضیلک شخصه انحصاری . - جاب فیاض مطلق حضر تلینک هیچ تحصیل و تربیه کورمه‌مش کیمسه‌لر ایچنده بیله بو بوك داهیلر یتشدیدریکی پک چوق دفعه‌لر کوریلمنش شیلدندز . کرک یانکن حضرت الاهک لطف مخصوصی ، کرک ذکاوت فوق العاده به انعام ایدن سی مهادی نتیجه‌سی او له رق بزم مدرسه‌لردن ده آره صره علم ، فکر ، اخلاق ، نقوی ... اعتباریله خیب بویوٹ کیمسه‌لر ظهور ایتمه‌مش دکلدر . فقط بزم بو مؤسسه عرفان‌رده یتیشن بویوکلرک بوتون بویوکلکلری شخصلرینه منحصر قالمشدر . او بویوک‌کدن ملت ، ملت اسلامیه مستفید او له مامشدز . او بویوکلک بزم علم‌مزده ، تربیه‌مزده ، حیان‌زده بر انقلاب مسعود حاضر لایه مامشدز .

بزم علم تفسیر ، افتاتا ، علم جلیل فقه ، اصول فقه ... ایچون بویوٹ ملکه صاحبی عالم‌ریز ، متخصص‌لریز یوق دکل ایدی . فقط هیچ بری بو علم‌لرده علمی بریکلک ، علمی بر ترق ، قیمت علمیه سی . اعتباریله اثار اسلامی ، فائق بر اثر میدانه کتیره مددی .

حالبوکه اسکیدن بویله دکلی . بر ذاتک بویوکلکنندن ، شخصنندن زیاده مسلکی . ملتی مستفید او لیوردی . ابوحنیفه ، ابو یوسف ، محمد بن حسن حضراتی عرامک بویوک فقه‌هاسندن ایدیلر . فقط بو نلرک بویوکلکلری کنیدلرینه منحصر قالمادی . عراق مکتب فقهی‌سنده ، اجتہاده بویوک بر انقلاب حصوله کیردیلر . اجتہاد بو ذوات کرام ایله اوچ بالای ترقیه واصل اولدی . امام بخاری بر محدث ایدی . چالیشندی ، چبالادی ، نهایت علم حدیثه بویوٹ بر ترقینک حصوله کلسنه سبب اولدی . امام زمخشی علوم عربیه متخصصی ، مفسر ایدی . شو ایکی علمی منج ایده رک علم تفسیرده بویوٹ بر انقلاب ، بویوٹ بر ترق ایچون یول آچدی . ابوالمعالی ، امام غزالی ... ایلاده علم کلام بر طریق ترقیه داخل اولدی .

اشته کوریلیورکه بز هرجه‌تند کریده قالمشز . حالمز اسکیه نسبتله‌ده فنا . بزده بلی باشی علمی بر ترق مشهود او له میور ، ترق

ایکیسی ده منفعته مربوط ، فقط بریسی خیلی کیزان ، مبهم ، دیگری آپ آشکار منفعتلره مربوط . معلمک ، مأمور لقایله خلاصه ایدیله - بیله جکی کوریلیور .

ابتدا مأمور لقای الله آللهم . بو اویله بر مأمور یتدرکه او زاقدن ، یقیندان دینه استناد ایدر . بناءً علیه بونوع مأموریتی حائز اولانر ، مطلقا دین نامنه اجر ای وظیفه ایدرار . بو وظیفه‌لر دینیدر ، مقدسدر ، مقابله‌لر نده پاره آلنور . بو وظیفه‌لر ، بو وظیفه رس‌میه‌در ، هقا باللر نده پاره قیاقار .

ایشنا کوریلیورکه بو مأمور یتک خلاصه‌سی ده ثواب ایله پاره قیاقته میدانه چیقار . معلمک حقندده آز چ-وق دوشونهم . بو کونسکی تعییر منجه در سعاملق ، مدرسلک ناملرینی لأن بونوع معلمکات ده بایانی هندسه ، حساب ، فرانسز جه ... معلمکلرندن پاک ده فضلبه بر ماهیتی حائز دکلدر بر مکتب معلمی حساب ، هندسه ... او کردیدر . بر درس‌عام ده صرف ، نخو ... تعلم ایدر . بر معلم تقدیم ایدیلیکی کی ، بر مدرس ده بش اون سنه‌ده صرسیله بر قاج کبابی او قودوب چیق‌اردقدن صوکره اجازت ویر ، ایشدن چکلیر . ذاتاً غیر منتظم بر حیاتک باز قهیل آلتنده سنه‌لر جه او غر اشمش ، آرتق تاب و توانی کسیل‌مش . اختیار لامش او لدیغندن قارکی بیاض صاحبی ، بیاض صاقلی ایله قهوه ، بعضًا جامع کوشلر نده أولومه منتظر قالیلر .

ایشنه برخواج‌نک صفحات حیاتی بوندن عبارتدر ، که دین ، دینک استقبالي نقطه نظر ند شایان قید هیچ بر جهتی مشهود او له ماز . نه آحیقی بر حیات و نه ضایع بر عمر ! .. \*

شیمدی ماضی به ارجاع نظر ایدم . او محتمم ماضی ، که مقدس طانیدقلری مسلکلری او غور نده ، انسانلرک مایه النجاتی ، مایه السعادتی بیلدکلری مقصدلری او غور نده جان‌سپارانه سی و غیرت ایدن ، یئه بو او غورده فدای جان ایتمکی الا سویی وظیفه بیلن رس‌ل کرامی ، اینیای عظامی ، متفکرینی ... بزم انطار اعتبار مزه وضع ایلر . یئه او عظمتی ماضی ، که حق ، حقک اعلاسی او غور نده پک او زون زمانلر سی و غیرت ایدوب هر درلو زحمتله ، مشقتده قاتلان ، تاریخ انسانیتده بویوٹ انقلاب‌لر حاضر لایان ابراهیم‌لری ، موسی‌لری ، عیسی‌لری ، محمداری (علیهم السلام) پیش انتظار مزه تحبی ایتدیلر . یئه او محتمم ماضیده ، که حقک ، کلمه‌اللهک اعتلا و تعالییسی اغور نده فدای جان ایدرج ، سنه چالیشان ابوکرلری ، عمرلری ، عثمانلری ، علی‌لری ، سعدبن‌ابی و قاصری ، ابو عییده‌لری ، ابوذرلری سفیان ثوریلری ، ابو حنیفه‌لری ، مالکلری ... (رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین ) کو یوز .

تاریخک قید ایدیکی یوز لر جه ، بیکلر جه اعظم اسلامیه‌نک ظاهرده مختلف کوریسان مسلکلری نتیجه اعتباریله هپ بر نقشه‌ده اجتماع ایدیلری . مفسر ، محدث ، فقیه ، حکیم ... هپ عنی هدف ایرشمک ایچون چالیشیوردی . مسلک ظاهری مختلف ، فقط مسلک باطنی ،

ذاتاً بز مسلکمک ترقیتی ، تعالیٰ سی آرزو ایدر ایسٹک یوتوں بوتفاصلہ میں ستر ایتمک دکل ، بیلمک و اعتراف ایتمک ، سوکرہ آنک تلاشی چالشمند اقتضا ایدر . بو خستہ لق حقيقة تشخیص ایڈلڈ جک صورت مکملہ تھا ایسٹک قابل اولماز . اونک ایچون بزدہ نقصانلر منی بیله من ، یاخود احتراف ایتمک قدر اولسوں اپر از بصیرت ایدہ من ایسٹک بزم ایچون آناردن قورطمک ممکن اولہ ماز . ایشته بن دعا جازانہ عقلتمک ، فکر مک ایردیکی قدر بالتحری بعض نقصانلر منی اور تایہ قویتہ جالیتیم . نیتم ایسٹر ، الہمند بونک مقابلنہ خیر امید ایدر . بناءً علیہ مسلک کداشلریمک شویازیلریمی - آجی ده اولسوں - حسن نیتمہ با غسلامہ لری لازم کلیر .

وجودہ کمپریان و سوق احتیاجلہ موجود ہر شیک مطلقاً بر غایتی واردہ . غایتی اولیان ہرشی عبئدر . برایش غایتی ایچون پاپیلور . برشی غایتی ایچون موجود اولور . ہر شیدہ ، ہر ایشہ اصل مطلوب غایتدر . دنیادہ بیوک کوچک بوتون مشاغل حیاتیہ ، حتیٰ عبادتیں بیله مطلوب اولان غایتی تعقیب ایچون اجرا ایدیان بر حرکتندن عبارتدر .

غایتیلر بک آز متفاوت اولملئے برابر آنلرہ ایریشمک ایچون اجرا ایدیان حرکتیں او قدر مختلفدر کہ عینی غایت بعضاً مثبت ، بعضاً منفی بر فعالک نتیجہ می اولور . ہر قوم ، ہر ملت ، حتیٰ ہرفروز تصور ایتھیکی غایتہ و سول ایچون مختلف یولار تعقیب ایدر . فقط بو یولاردن اک ایسی زمانجہ قیصہ ، زحمتیہ آز اولانیدر . مثلاً براہی معین بر غایتہ ایریشمک ایچون یوز ساعت وقت صرف ایدیور ، فرض ایدہم - ایک یوز زحمت چکیور دیکاری یکرمی بش ساعت وقت ، اون بش زحمت ایله مطلوبہ واصل اولیور . ایشته بونالدہ شوایکی کیمسنک تعقیب ایتھکاری یو اردن بر نجیسی اک او زون ، ایکنچیسی اک قیصہ اولمی اوزرہ فرض ایدر ایسٹک ، او غایتی طلب ایدلر ایچون اک الیریشی اولان یول ، شہبہ سز ایکنچیسی اولور . فقط بونلرک آراسنہ عینی غایتہ ایریشمک ایچون بر جو حق کیمسنک چیزیکی ذہا یوز لر جہ یولار موجود اولہ جفی ده محققدر .

یولارک اوزون لغی ، قیصہ لغی بالطبع صرف ایدیان فکرلر ، تحریکلر . . . ایله بونلرک ده مسرو ایدن زمان ایله متناسب اولمی اقتضا ایدر . بو حالدہ اک الیریشی اولان یول ، اک یکسی اولمک لازم کلیر .

بر غاییہ معنویتیہ ایریشمک ایچون اتخاذ اولنان یولہ « پروگرام » اطلاق اولنور . بو حالدہ پروگرام ، غاییہ معنویتی مطلوبیہ ایصال ایدن یول دیمک اولیور . بناءً علیہ پروگرام غایتہ کورہ ترتیب اولونق لازم کلوب غایتک پروگرامہ کورہ تبدل ایتمہ مسی ، غایتک پروگرام ایچون قربان ایدلہ مسی ایحباب ایدر .

بورادہ ایکی شی میدانہ چیقدی : غایت ، پروگرام . . . بو دل اصلاح مدارس مناسبیلہ یا زمقدمہ اولدیغمز شومقالہ لرک ایک عنصریدر کہ بوتون سوزلر من اوزاقدن یقیندن شوایکی کلہ نک معنالری اطرافیده دونیور .

دکل ، بر جو حق جہتندن تدنی بیله او غر امشیز . شو فنا القدر منی نرہ بیه عطف ایتمک ، اسبابی نرہ ده آرامی ؟

بوتون بو قصور لر منی دشمنلر من اسلامیتہ حل ایتمک ایستہ یور . نرسدہ بونک یا کاش اولدینی پک اعلا میداندہ در . بناءً علیہ بونک اسبابی اوزاقلر دکل ، ینہ کند مندہ ، ینہ کندی مدرسہ لر مندہ کی تشکیلاتک قصورندہ آرامق ایحباب ایدر .

او الجہدہ عرض ایدلڈیکی وجہہ بزم مدرسہ لر من اسلامیتک کنیش اولان دائرة می داخلنندہ معلوم بر غاییہ طوغری اعمال فکر ایدہ بیله جک قدر سرباست دوشونجہلی و نہ ایسٹدیکنی بیلیر کیمسنک یتیشدیره - مامش ، حالادہ یتیشندیرہ یور . بو نکچوندر کہ بزدہ ابو حنیفہ لر ، زمخشریلر ، ابو المعالیل . . . کلدری . بو حالمز بولیہ دوام ایدہ جک اولور سه بوندن صکر ده کلک احتمالی یو قدر . هب شوز بوناق ایچنده - معاذ الله - سور و کانوب کیتمک محکوم قالہ جفر . . .

اشته بوتون او بیویک ، عنو ایدلار قصور لر من دینزہ دکل ، هب او مدرسہ لر من ده کی ادارہ جه ، تشاکیلا تجہ ، تدریس و تدریس جه اولان قصور لر منہ عائددر . یو قسمہ نہ دشمن لر من کی دیدیکی کی دینزہ دیر قصور وار نہ ده استعداد فطری میزدہ . . .

لائقی . - محبیتمک ایحباب اتسنن می ، بیلامم نہ دندر ، تورک عرقنہ ذاتاً عالمہ ، حتیٰ کندینہ قارشو بر لائقیات موجود اولدینی شہبہ میزدہ . تربیہ و تعلیمک او یقو خستہ لفی کی اولان بو خستہ لفی امامہ ، ہیچ اولماز سه تقلیل ایتمی ایحباب ایدر کن بزم مدرسہ لر منک تربیہ می ، طرز حیات و معيشتی بو فنا طبیعتی ، بالا مکس ، بزدہ تنبیہ و تزیید ایدیور . حس تفحص مر بوسبوتون سونش کی اولیور . اطرافہ قارشو ، عالمہ قارشو بیکانہ قالیورز . نہ وار ، نہ یوق ہیچ بر شیدن خبر من یوق . پاپیلان ایشان فائدہ من می ، ضرر منہ می آندن ده بی خبر بولنیورز .

فی الحقيقة متصوفین دده بز نوع لا قیداک بوانیور . فقط آنلرک لا قیداکی تام یرندہ . . دیلمکہ قلبک ، فکرک مشغولیتی بونی اقتضا ایدیور . خواجہ لر کلنج ، آنلر حفنده بونظریہ بی تطیق ایتمک ده ممکن دکل . چونکہ قلبک بوم بوش ، فکرک طور غون ، باش قه بر شی ایله مشغول دکن که . . . بناءً علیہ قلب ، فکر زندہ بر حالدہ بولنیق لازم کلیدی . فقط بولیہ اولیور . . دیمک کہ بزم بو کونکی مدرسہ لر من ک تربیہ می فکر لریزی او یاندیر دیمیور .

آرتق شو قیدسز لکمزدن طولا پی کندیمیزک ، مسلکک ، بالواسطہ ملتمیزک نہ قدر متضرر اولدینی سویامک حاجت یوق . . .

بزم مدرسہ لر من ک طرز تربیہ سیندہ بونلردن باش قه مسلکمز ایچون ، حیاتیز ایچون ضرر لی اولان دها بک چو حق نقصانلر من او له جنی شہبہ در . فقط بو ذکر ایدلیناری شویله بردنبرہ اولیاتندن او له رق نظر لر جارییور . او بیله کہ آز چو حق بصیرتی اولان کیمسنک بونلری ستر ایتمک امکان خارجندہ در .

کندی اقداری نسبتده اعلایی کلله‌الله ایچون چالیشیوردی . بو صورته اهل ایمان چه غالدقچه چو غالدي . شوکت اسلامیه بحق تأسیس ایتدی . « دور تکالیف » باشلاadi . اعلایی کلله‌الله بالعموم مؤمنینک وظیفه‌سی او ملقه‌ه برابر تکالیفک بضریعه عمومی بعضیلری خصوصی ایدی . فقط بوتون تکالاف عمومیه و خصوصیه تعبدی ، اجتماعی ، اخلاقی ، ارملق او زره اوج نقطه‌ده طوبلازیوردی . بوزارده بر طرز منطقی و شرعیه تحلیل ایدیله جک او لورسه نتیجه ، اعتباریله بنی اشرک سعادت دنیویه واخر ویه سنه وسیله اولان « تصفیه روح و تربیه انسانیت » نقطه‌سنه منتهی اولدینی کوریلیر .

اشته آکلاشیورکه اسلامیت بحق تأسیس ایدنجه انسانیت هدف سعادته توجیه و ایصال ایتمک ایچون من طرف الله تعبدی ، اخلاقی ، اجتماعی تکالیف وضع ایدیارک روح بشر تصفیه و انسانیت تربیه ایدیامکه باشلاندی .

فخر کائنات افندمن حضرت‌لری پیدرپی توارد ایدن تکالیفی اهل ایمانه تبلیغ و کیفیت‌لری « تعلیم » ایلر و بونلرک صورت اجراء و تطبیقلری خصوصیه « نمونه امتثال » او لوردی . بوتون بونلر یعنی شو اوج وظیفه ، انسانیتی سعادت و طلاقه‌یه ایصال ایتمک ایچون اجرا بیوریلیوردی . دیمک بوراده غایه قریبیه « تصفیه روح و تربیه انسانیت » دن عبارت بولنیوردی .

شو وظائف ثلاثة‌دن وظیفه تبلیغ شبهه سز ذات نبو پذاهیه مخصوص ایدی . قالان ایک وظیفه ایسه بالطبع رسالت‌نامه افندمنه مخصوص اولماق ایحباب ایدردی . زیرا او حضرت ابدی پاشایه جق دکلدی . فقط دین میین اسلام قیامته قدر دواه ایده جک او لدینه‌ندن تعلیم و نمونه امتثال او لمق وظیفه‌لر نک ده مسلمانلر بولندیچه باقی قالمی لازم کلیوردی . لکن بو وظیفه‌لر عموم اصحاب کرامه تحمل ایدیله مندی . چونکه تعلیم ایچون شبهه‌سز علم لازم‌در . حالبوکه صحبت نبویه ایله مشرف اولادنر میانشده کندیه لازم و حالت واقع اولان شیلری بیلمکه برابر علم ایله اش‌تغال ایتمانزده بولنوردی . بناءً علیه وظیفه تعلیم ، طبیعی صاحب علم اولادنر تهمیل ایدیله جکدی . مقتدی به و نفره امتثال او لمق وظیفه‌سی ده صاحب شریعت افندمنه تنصیصی وجهه اعلایی کلله‌الله وظیفه مقدسه‌سی کی بالعموم ابحاب‌باک او زرنده بولنیوردی .

فخر کائنات افندمن ارتحال بیور مغله وظیفه تبلیغ ختامه ایدی . فقط اسلامیتک الى آخر الدوران دوامی طلوب او لدینه‌ندن بالطبع اعلایی کلله‌الله وظیفه‌سی باقی تالدی . آنکیچون اصحاب کرام و بالعموم مؤمنین بو او غورده جا لرینی فدایه مادی او لهرق مت‌مادی بر مجاهده بولنده‌لر . بونکله برابر اصحاب کرام تعلیم و مقتدی به او لمق وظیفه‌لرینی ده بحق ایفا بیور دیلر چونکه اعلایی کلله‌الله ایله باشلایان اسلامیت آنچه تصفیه روح و اصلاح نفس ایدرکه انسانیت مته جدا اولدینی نقطه سعادته ایصال ایتمکله تمام او له جفندن بو وظیفه‌لرک بحق ایفا ایدیلمکه ده ضروریات اسلامیه دن ایدی . دیمک او لیورکه غایت یعنی سعادت مطلقه وسیله او لان باشلنده بولنیوردی

دینلری که پروگرام خایت . کوره ترتیب ایدلک لازم‌در . بو حالت مدرسه‌لر مزء پروگرامه دائر سوز سویلمکدن اول ، مدرسه‌لر مزء ناسنندہ اولان غایتی بیلمکل کمز ایحباب ایدرکه بوندن صوکره او غایته کوره پروگرام تحری ایتمک صریحی کلش اولور .

مالک اسلامیه نک هر طرفندہ بر چوق مدرسه‌لر بولندینی معلوم‌در . مسلمان‌لر نزهه دیر اشمیشلر ایسه مطلقا اور اراده مدرسه‌لر تأسیس ایتمشلر در . بر مملکتندہ مسلمانلر توطن ایتش بولنسون ده اور آنک مرکز بزیر نده مدرسه بولنسون ، بوقابل دکلدر . دیمک که مدرسه‌لر اسلامیت عالمی داخلنده اولان براجیتا جدن طولانی تأسیس او نمشـلر در . بویله بر اجتیاج بولنیه ایدی ، عالم اسلامیتده بر تک مدرسه بیله کوریلاده مزدی . دیمک که مدرسه‌لر بر مؤسسه اسلامیه در .

احتیاج غایتک فلاوغوزیدر . احتیاج بولنـان یرده کیزل بر غایت بولنی ایحباب ایدر .

محجا بو « غایت » نهدر ؟

طبیعی بز بو غایتی حالت آرایماهیه جنر . چونکه او لجه‌ده عرض ایدیلیکی وجهه کرک بوکونکی مدرسه‌لر مزء درس پروگرام اینی عقالاً ، منطقاً تحلیل ایله‌الله ایدیله جک نتیجه ، کرک او پروگرامی مطلقاً پاک او زاق بر ماضیمه تحریاتده بولنـقغمز ایتمکل کمز لازم کلیور . ماضی به ارجاع نظر ایدیلیرسه سلسه مدارس کیتیجکه بر طرز مخزو طبیعه اینجـلـدـیـکـی ، حتی نقطه‌هه منتهی اولدینی کوریلیر . بوکون بوزارجه ، بیکلرجه مدرسه‌لر ده ینه او قدر چوق مدرسلر وارد . فقط ماضی به طوغری کیدـلـدـجـکـه یاوـاش یاوـاش مدرـسـلـرـکـ ، مـدرـسـلـرـکـ عـددـلـرـی آـزاـلـرـ ، بـرـنـقـسـهـ یـهـ کـلـنـیـکـ کـمـکـهـ مـدرـسـلـرـکـ ، مـدرـسـلـرـکـ لـسـلـمـسـیـ منقطع او لور . بوزمان مدرسلات فخر کائنات علیه اکمن التحیات افندمن حضرت‌لرینک ذات نبو پنهانیلرینه و مدرـسـهـ ده اوـلـ حـضـرـتـکـ بـولـنـدـیـنـیـ یـهـ منـحـصـرـ اوـلـوبـ قالـیـلـ .

رسول اکرم افندمن نبو تاریخی متعاقب برنجی مأموریت‌لری انسانلری کلله توحیده دعوت ایتمک یعنی اعلایی کلله‌الله ایلمک اولدی . پیغمبر من افندمن شو وظیفه مقدسه‌لری ایناده هیمزک بیلیکی وجهه فوق العاده سعی وغیرت بیور دیلر بـوـاـغـورـدـهـ اـنـسـانـکـ تحمل ایده بـیـلـهـ جـیـ هـرـدـرـ لـوـ مـشـاقـ وـمـزـاحـهـ قـاتـلـانـدـیـلـرـ . حـضـرـتـ اـهـهـ اـذـنـیـهـ دـائـمـاـ مـوـفـقـیـتـ حـاـصـلـ اـوـلـدـیـ . اـهـلـ اـیـانـکـ عـددـلـرـیـ تـزـاـیدـ اـیدـیـلـیـورـدـیـ . فقط هـرـمـؤـمنـ اـقـتـارـیـ نـسـبـتـنـدـهـ اـعـلـایـ کـلـلـهـ اـلـلـهـ اـیـچـونـ اوـ حـضـرـتـهـ یـارـدـیـمـ اـیـمـکـیـ کـنـدـیـسـنـهـ بـرـ وـظـیـفـهـ بـیـلـیـورـدـیـ .

کوریلیورکه شو وظیفه مقدسه‌نک ایفـاـنـهـ اـوـلـ حـضـرـتـ باـشـلـنـدـنـهـ بـولـنـدـیـنـیـ حـالـدـهـ بـالـعـمـومـ مـؤـمـنـینـ اـشـرـاثـ اـیدـیـورـ ، هـرـمـؤـمنـ

داخلى اولدى . اهالى اسلامىيە مىال مختلفە ايلە اختلاط ايمە يە باشلاادى .  
احوال اجتماعىيە و شرائط حياتىيە خىلى تبدل ايتىدى حجاز طرفلىرى مىستىنما  
اولدى ينى حالدە ساڭر طرفارىدە سابقاً عرض ايدىلەن درس پروغرامى  
كافي كىز اولدى . فىكر ئاجزى يە كورە بونك دە ايكى درلو سبېي واردى :  
۹ — بعض اسباب سیاسىيە و اجتىادىيەن طولايى اهل اسلام

باينده افتراؤلر حصـوله کـلـمـش ايـدى . بوـذـلـدنـ مـخـالـفـ اوـلاـنـلـ عـلـومـ  
عـقـليـهـ وـفـلـسـفيـهـ ايـلهـ اـشـتـغـالـهـ باـشـلامـشـ اوـلـدـقـلـرـندـ عـلـمـ تـوـحـيدـكـ بـرـچـوقـ  
مـبـاحـثـيـ وـسـائـرـ آـرـالـرـندـ مـخـتـلـفـ فيـهاـ اوـلـانـ مـسـائـيـ فـلـسـفـهـ نـقـطـهـ نـظـارـندـ  
مـطـالـعـهـ ايـتـمـكـهـ باـشـلامـشـلـزـارـدـيـ ، وـقـوـعـهـ كـلـنـ مـبـاحـثـهـلـرـدـهـ بوـذـلـ عـلـومـ  
فـلـسـفـيـهـنـكـ يـارـديـمـنـهـ مـراـجـعـتـ ايـدـدـرـكـ اـكـثـرـيتـ اوـزـرـهـ تـأـمـيـانـ غـلـبـهـ  
ايـدـيـسـورـلـرـدـيـ . بـرـزـماـنـلـرـ غالـيـتـ ئـاماـ مـخـالـفـيـنـ طـرـفـنـدـهـ قالـدـيـ .

بوصره لرده اداره حکومت بیله مخالفینک آنکه چکدی . مخالفینک  
قارشو لرنده بوئنان اهل سنت اکثریتی تشهیل ایتمک و طرف حقده  
بولونقه لمه برابر سسلى بی چیقاوه میور لردی . چونکه او لجه قوء  
علمه ها لرنی ، صوکر دده قوء ماده لرنی خائی ایتمشلر دی .

فقط بونلر او لوالعزمدن ايديلر . بئتون بواحواله قارشو، مايس، او لمديلر . كمال حزم وجديته بولك اسپابى تحرى ايتمىكى كىندىلرى اىچون برو خطييە دىزىه بىلدىلر . نتىجە تحرىلارنده شو مغلوبيتىك سېبىنى درس پروغراملىرنده بولدىلر . دىمەك كە زمانىڭ ، اح. والات ، تېدىلەنە درس پروغراملىرىنىڭ ده او كا كورە تېدىلى لازم كىلىدىكى حالدە او يايىلمامش ايدى . بىناءً عليه آرتق او أللە بولونان پروغرام اياندە ئايىھە مطلوبىيە ، يعنى سەدادتە و سىيەن اولان تصفىيە روحە ايرىشمەك ممکن او لما يوردى .

نفس الامرده او پروغرام غایه مطلوبه يه ایصال ایچون کافي ایدی.  
باشه هیچ بر عالمك انضمامه احتیاج یوق ایدی . ناصل که  
عصر سه ساده عصر اصحاب و تابعین دورینک ها و مارنده بو کفایت  
ایتدی . صوکراوه کفایت ایده جکدی . فقط بو پروغرام بر طریق  
محرددن عبارت اولوب بونک کوستردیکی دستورل ایله فی الواقع غایه  
مطلوبه يه وصول ممکن ایدایمه ده خارجدن و قوعه کله بیله جک کوچک  
بر اعتراض ، کوچک بر هجوم بوكا مانع اوله بیلیردی . چونکه بو  
یولانک مهاجمره ، معترضله قارشی هنوز بر مدافع و محافظظی یوق  
ایدی . ناصل که صوکراوه بحوال اسفناک و قوعه کلدی ؛ اهل سنتی  
درین درین دوشوندوردی .

بناءً عليه اهل سنت طرفمن موجود علومک ارائه ایتدیکی اصول لاری ،  
دستورلاری محافظه و مدافعه یاردمایمک وزرادرس پروغرامنے آیروجھ  
علوم فلسفه فیه درسلرینک علاوه سی مناسب کورولدى ؛ علاوه  
ایدلدى ... آرتق اهل سنت ده فلسفه ایله اشتغاله باشلادی . اکابر اهل سنت  
فلسفه فی اصول اسلامیه ، دساتیر اسلامیه نقطه نظر ندان معالعه و طریق حقی  
مدافعه ایدیهورلردى . بو صورتله مخالفلره قارشی اولان مخلوکیدن  
قىقىمايل محققائى عامدت و خالقىتنى مىدازى قىقدىل .

۲ — ممالک اسلامیه ناک حدودی شرقاً، غرباً مک زیاده توسع

تصــفــيــه رــوــح اــحــتــيــاجــي دــائــم اوــلــدــجــقــه بــوــنــی تــأــمــیــاــن اــیــدــن وــظــیــفــه لــرــدــه  
ماــقــیــ قــالــر .

دور اصحاب ده بولیه کذران اولدی . و ظائف متداخل اول مقامه  
برابر هر صحابی کندی حصہ سنہ اصابت ایدن وظیفہ سنی ایفاده قصور  
ایتمدی .

اصحاب کرام علمای تابعین عمومه قارشو نمونه امیثال و مقتدى به او لفظه برابر بالعموم مؤمنین بیان کاری مسائل خصوصیه بو ذرہ مراجعت ایله استفاده اید رلردی . فقط بو ؛ تعلیمک عمومی بر صورتی ایدی .  
بونک دیکن بر جهت خصوصیه می ده واردی . شویا که کرک اصحابدن کرک تابعیندن ، وقتلری ، حاللری ، استعدادلری مساعد او لان کیمه هر ، علمای اصحاب و تابعینک صحبتلرینه ملازمت ایلو ، علوم اسلامیه و منایای اسلامیه تعلم اید رلردی . اشته شو صورتله باش ایان اعلم و تعلم شیهدی کو رمکنه بولناه یغمس مدارس سلمانه

خەروطىسىك اىن دوچولۇك، اىن اىچىجە حەلەھەلىرى يىلىشىمىل ايدى .  
فقط بۇتون شو تعلمىم و تعلمەلر، او لىجه دە بالتحايل عرض ايدى يىلىدىكى  
وجەملە آنجىق بىر غايىتە ايرشەمك اىچۇن اجرا بىورى بىوردى . كەاوەدە  
« سعادت مەطلقىيە و سىيەلە اولان تصفىيە روح و تربىيە انسانىت » دى  
عارت اىدى .

تابعین دورنگ صوکلرندن اختیاراً تعلیم و تعلم کسب انتظام ایتم-که باشلاادی. بو انتظام کیتند-که تزايد ایدیوردی . او وقتی درس پرو- غرامی علم توحید ، علوم قرآنیه، حدیث و فقه دن عبارت ایدی . علی الا کثر هر علم-ک آیری آیری متخصص‌لری بولنوردی . نادر اوله رق شو علوم اک هپسنسی کندی نفس-نده جمع ایدزله ده یوق دکلندی . طلبه‌نگ بعضه‌ای بو درسلر ان هپسنسی جمع ایتم-که سعی وغیرت ایلر ؛ بعضی‌لری ده هپسنه‌دن لزومی مقداری او کرد که نصو-کره دها زیاده مستعد او لدیغی شعبه علمده کسب اختصاص ایتم-که سعی وغیرت ایلر دی. او زمان شودرس پروغرامی غایه مطلوبه‌یه ایزیشدیرمک خصوص-نده تمامًا کافی ایدی . باشته درسلر اک قاریشدیرمکه قطعیاً احتاج یوق ایدی .

صوکرالری مدلات اسلامیه نک حدودی پک زیاده توسع ایته دی. قلبدری و دماغلری اساطیر و خرافات ایله مملو بر حوق اقوام داڑه اسلامیه

دکلز . فقط بوتون بومسلک ، بتون بو طریق لوك ائه صوکی یعنی تصفیه روح حقنده موجود سلسه‌له مسالکات تاریخاً ائه مؤخری و ائه معقولی اصول اسلامیه او زرینه مؤسس اولان « مسللت اسلامی در او جهده عرض ایدل دیکی وجهه مدربه مدرسه‌های احتیاج اسلامی او زرینه تأسیس ایتمش بر مؤسسه اسلامیه در بناءً علیه مدرسه‌های میز کایچون مسالک تربیه و تصفیه دن بالطبع مسللت اسلامی قبول ایدل ملک لازمکنه جکی شهروه همز اولور . مسللت اسلامی ایکی اساس او زرینه مؤسسدر . بونلر دن بری قابل تعقل یعنی معقولدر . دیگری غیر قابل تعقل یعنی منقولدر . معقول اولانی اخلاقیات و معاملات در . اخلاقیات انسانک کندینه ، غیره ، هیئت اجتماعیه قارشو اسلامیتیجه ایفاسنه محبور اولدینی مثبت و منفی و ظائف دن عبار تدر . بنابرین درس پر و غر املز نده علم اخلاق بولنمی ایجاد ایدر .

اخلاقیات و علم اخلاق باشلو جه اوچ نوع وظیفه او زرینه مؤسسه‌دار  
که ۱) وظیفه معرفت و ایمان ۲) وظیفه فعل ۳) وظیفه تراک در. بوناردن  
هر بری مثبت و منفی اوله رق اعتبار ایدیلیرسه مجموعی آلتی قسم ایدر.  
ایشته اخلاقیات و علم اخلاق اساسلری بوندن عبارتدر.  
بواوچ وظیفه‌لردن برنجی وظیفه خالقه، دیگر لری ایسه مخلوقه  
قارشو ایفاسی مجبوری اولان وظیفه‌لردر.  
خالقه قارشو اولان وظیفه معرفت و ایمان که علم توحید و عقائد  
موضوعی تشکیل ایدر. بحوالده مدرسه‌لر مناک درس پروغرام‌لرند  
برنجی درس اولق اوزره:

علم توحید و عقائد

یاز لمق اقتضا یدر . فقط بونک حتیله آکلاشیلمسی ایچون هر حالده  
«علم ما بعد الطبیعتات»، ییلامک لازمدر بناءً علیه درس پروغرامنده  
علم ما بعد الطبیعتات

علم ما بعد الطبيعتِ

ده بولمک ایجواب ایدر . بو عالم دائمی به جدال کاهدر . هیچ بر حق  
مجادله دن باشدنه صور تله قازانیله مدینی کی ، مدافعه ایدیله مذکوه محافظه سی ده  
قابل اوله ما ز . بو حالده حق محض او لان معتقدات اسلامیه نک ده مخالفان یه  
قارشـ و مدافعه ایدلیـ واجب اولور . اسلاماف کرام بونک ایچون  
وقتیاـه فلسفه یه مراجعت ایتمـشـلـرـ دـی . فقط شیـهدـیـ بوـکـافـیـ دـکـلـ .

چونکه احتیاجات زمانیست دها باشد. قه بحاله کیردی. بین الملل اختلاط‌الملل تزايد ایت‌دی. بوکون دین میهن اسلامک مدافعه‌سی ایچون سائر ادیانی بیلمکه و آنک ادیان سائره آرائنده نصل بر موقع معلا احراف ایتمش او لدیاغنی آکلامگه و بونک ایچون بین‌الادیان بر مقایسه یا پنه احتیاج شدید وارد در. بوایسه آنچق تاریخ ادیان و مقایسه ادیان

تاریخ ادیان و مقایسه ادیان

درسلوی ایله گام او لور . ایشته بوصور تله فلسفه یه تاریخ ادیان و مقایسه ادیانه مستند و معتقدات اسلامیه نک مدافعه سنه خادم اولان

علم کلام

درسي ميدانه حيقمش اولور .

علم اخلاق عملي ونظری او ملق او زره ايکي قسمه آيريلير که بو نلر دن

ایتدی . مسلمین ئاطراف ممالکه طاغیلمه يه باشلا دیلر . بو صور تاھ  
مرکزدن تباعدا بىد نلر ک لسا ذلرنده اولان جيادت بىطناً بىند بىغان غائب  
اول يوردی . حتی بونلر كتاب و سنتك قرائت و فهمنده دوچار مشكلات  
اولمغه باشلا دیلر .

دیکر جهودن عن اصل عرب اویلان مسلمانلرده بو خصوصىده  
شېھەسىز استھجام ایتىش عرب مسلمانلردن ايلرى دىكلىپلر. حال بوكە  
كتاب و سنتى، او قويوب آكلامق و عربىچە يازمىق احتىاجى قطاعى  
ايدى. بىناءً عليه بوباده صرف و نحو فەلۇندن استغانە ايدىلەك لزومى  
خىس ايدىلدى. بو صورتله بونلرده درس پروغرامىنە ادخال ايدىلەش  
اولدى. واقعاً كەفايت ايتىدى؛ فقط لسان تىكىم كىتىدە كەفەللىشىۋەر،  
آنڭ اىچۇن عربىچەنىڭ اىنجەلىكلىرىنى آكلامق قابىل اولىمۇردى. بوندىن  
طۈلايى معانى، بىيان، بىدېع . . . كى سائز علوم عربىچەنىڭ دە درس  
پروغرامىنە الحاق ايدىلەسنه لزوم كورولدى. ايشتە بو صورتله درس  
پروغرامى توسع ايتىدە كەفەللىشىۋەر، فقط مقصد يىنە او اسکى مقصد  
ايدى؛ غايت يىنە يىن، اولىكى غايت ايدى.

ایشته کورولیوکه درس پروگراملاری مدرسه لرلک تا بدايت  
تا سسلر ندن اعتباراً اساس محفوظ قالمقاھ برابر علاوه صورتیله ، بعض  
علمملک زرقی نتیجەسى اوله رق تشعب ایندى صورتیله برجوق قالبلره  
کىرمىشىد . فقط بىتون بونىكلە برابر او عصىر سعادتىدە ، عصر اصحابىدە  
تعين ايدن غايت هېچ بىتلە او غراما مىشىد . مدرسه لرلک تارىخىنده  
شۇغا ئى تېدىيل ايدەپلە جىك هېچ بىشىئە تصادف ايدىلە من .

بناءً عليه اسلامیت باقی قالد و چه ، بو کونده ، یارین ده قیامته  
قدر مدرسه نامنده اولان مؤسسه لرلئ غایی : انسانیتی متوجه اول مدینی  
هدف سعادته ایصال ایمک ایچون تصفیه روح و تهدیب اخلاقه خدمت  
ایده جک کیمسه لر یتیشد پرمکدن عبارتدر .

هدارسلک غایه تأسیسلری تحملیل ایدیله جلک او لو ریه ایکی عنصر دن  
مرکب اولد قولی کوریلیر. بری تصفیه و تهذیب، ایکنجهجیسی تامین سعادت در.  
 فقط بو نلر دن برنجیسی ایکنجهجیسنک مقدمه سی قبیله ندن او لدینغی و ارسنه  
ایضاًحدر. چونکه سعادت تصفیه و تهذیب نتیجه سی قبیله ندن بر شیدر.  
 کتاب و سنتدن بر چوق نصوص بومطالعه فی تأسیس اید سور،

سعادت . برماهیت غیر متوجه یه دن عبارت ایسه ده آثارینک یك  
دیگرینی تعقیب ایدن ایکی عالمده تجلیسی نقطه نظر ندن سعادت دنیو یه ،  
سعادت اخراجیه نامه رینه ایکی یه آیریلور . سعادت اخراجیه ده سعادت  
دنیو یه نک نتیجه سی قیلندن در . آنلچون بوراده آیرو جه موضوع  
بحث اتخاذ ایدیلمارینه لزوم یوقدر . بوحالده اصل بحث هر که موضوع عنی  
تشکیل ایده جک بر نقطه قالیور که او ده « تصفیه روح » دن عبارت در .  
تصفیه روح تعبیر ندن ده آکلاش پیلدانی او زره اک کیزلى  
اک مهم بز شیئه یعنی روح ، عائد او لدیاغه ندن تقدیر مشکل تقدیر دقیق  
بر هستله او له جنی شبه همسز در . ذاتاً شواشکالدن دولا پیدر که بو تصفیه روح

لە سىندا بىر چوق مىسىكلىرى بىر چوق طرىيقلەر مىداناھ كېشىدە .  
طېيجى بىز بورادە او مىسىكلىرى او طرىيقلەر لە ھېنسى عرض ايدە جىڭ



علم فقهک ( عبادات — کفارات — عقوبات — فرائض )  
بختیاری ده علاوه ایدیلور . علم فقهک اصول فقه اولان شدت  
مر بوطیتی ده معلومدر . آنکچون درس پروغرامنه  
اصول فقه

فی ده ادخال ایدملک لا مدر . علم جلیل فقهک ، علم توحیدک  
کتب و سنته استناد و سار علوم اسلامیه نک ده آندردن استعانه ایتسکده  
اولدینی معلومدر . بوجالده کتاب و سنتی بیلمک لازمکلیر .  
کتاب و سنت عربجه بولندیغندن آندر آکلامق مطلقا لسان  
عربی بیلمکه توقف ایدر . لسان عربی بیلمکده علوم عربیه نک بیلانمسیله  
اولور . بوجالده درس پروغرامرنیه :

علوم قرائیه — علم حدیث و تفرعاتی — علوم عربیه و شعباتی  
درسلرینی ده علاوه ایتمک اقتضا ایدر .

برده علوم اسلامیه نک آیری تاریخلری واردکه بونلراوکره  
نیلمدکه او علوم حقیله بیلنمش اولماز . بناءً علیه درس پروغرامنه  
علوم اسلامیه نک تاریخی  
ده یازمیلیدر .

وبرده منسوب اولدینغز ملت اسلامیه نک ماضیسنه ، حالت ،  
دائر ملمومات ایدینکده تحت و جو بدددر . بوجالده :

تاریخ اسلام  
جغرافیای اسلام

درسلریده علاوه ایدملک مقتضیدر . قرآن کریمده ارضه ، هله سمایه  
عائد بر چوق آیات بولندینی معلومدر . بو آیتلرک محنالرینی تفسیرلرینی  
بحق آکلامق ایچون :

علم طبقات الارض

علم هیئت و قوزم و غرافیا

بیلمک لازمدر . علم هیئت و قوزم و غرافیا فی ده اکثر مباحثی  
اعتباریله :

علوم ریاضیه

دن استعانه ایدر بوجالده شود رسدره پروغرامه طبیعتلریله داخل  
اولورلر .

عرض ایدلریک وجهمه مدرسه طبله سنک غایت علوی سماوی  
بر مسلک تعقیب ایتمک او زره تربیه ایدلری ایحباب ایتدیکی حالده شو  
سفلی دنیاده یاشامق ، چکنیمک ، هیئت اجتماعیه بداخل اولمک احتیاجندن  
وارسته قاله میه جقلری طبیعیدر . آنکچون طبله علومده ، مدرسه لردن  
مأذون اولانلرده عالمه ، حادثه ، دائمه کوردیکی نباتاته قارشو هم جنسالرینه  
و آنلرک حال و ماضیلرینه قارشو لا قید قاله ماز . ذاناً حضرت الله ده  
بونلر حقدنده قیکر ایله امر ایدیلور . بوجالده شواحتیا جلرینی تأمین ایدن:  
کیمیا — حکمت طبیعیه — نباتات — جغرافیا — تاریخ ...

فنلرندن ده آز چوق مستفید اولمک ایحباب ایدر .

ایسته بوكون مدارس اسلامیه نک مسلک ، غایت حیات نقطه نظرندن  
ترتیب و تنظیم ایدیله جک درس پروغرامی شوندن عبارت اولسکه کرک ،  
شودرس غایه ، تربیه و حیات اعتباریله اوچ صنفه آیریلور .

ده اولان خدمتلری بو نقطه نظر دندر . مدرسه لریمزده بو غاییه تأسیس  
بولنر ایسه ذره قدر اهمیتلری قالماز . مدرسه لریمزده نه او قو نورسه  
هپ بو غاییه ایریشمک ایچون او قو نی . چونکه علوم دینیه عمل  
ایچوندر . اکر بو غاییه ایریشمیه جک ، عمل ایدیلمیه جک ایسه  
آندره اهمیتلن ساقط اولورلر . چونکه واسطه تعيش اولیان برعلم  
بر غاییه شریفه و عالیه بده ایصال ایتمز ایسه اکنچه قیلندن ، عبت اولور .  
بوکون مدارس بیتلرینک تشکیلات داخلیه لرینک ، طرز حیاتلرینک  
شو نقطه نظره نه درجه موافق اولوب اولمدینی تقدیر ایمکی قارئین  
کرامک انظار مدققاته لرینه ترک ایدیلیور .

اخلاقیات و بوكا متعلق اولان دروس حقدنده خلاصه فکر بوندن  
عيار تدر . برده « معاملات » قسمنه کله لم . معاملات انسانلرک احوال  
اجتماعیه و حیاتیه لرینک عدل و حق دائره سنده انتظام او زره جریان  
ایمکی ایچون لازمکلن احکام و قوانینی احتوا ایدر . تقسیمات زدنده  
آکلاشیدیغی او زره علم فقهک معاملات قسمی نهله مستند اوللغاه  
برابر کاملاً معقولدر .

ایشته بوراده ایک جهت واردکه بری قانونک نهله استنادی  
دیکری جهت معقولیتی . برنجی جهت اعتباریله کتاب و سنته ، ایکنچی  
جهت اعتباریله حکمت تشریعیه سنتی یعنی احکام معاملاتک حکم و مصالحی  
بیلمکه وقف ایدر . بو قوانین شرعیه ، قوانین موضع و عه و قوانین  
غربیه ایله مقایسه ایدیلیرسه دهـا زیاده وضوحـه آ کلاشیدر .  
بناءً علیه بر درجه بده قدر بو قانونلری بیلمکه توقف ایدر .

بوندن ماعدا علم فقهک معاملات قسمنه عائد بعض مباحثک علم  
اقتصاد ایله علاقه دار اولدینی ده شیوه سزدر . بوجالده درس پروغرامنه :  
علم فقهک معاملات قسمی — حکمت تشریعیه  
قوانین موضوع و قوانین غربیه و مقایسه — علم اقتصاد  
درسلرینی ده ضم ایتمک ایحباب ایدر .

تصفیه و تربیه حقدنده مسلک اسلامیتک ایکنچی اساسی غیر قابل  
تعقل یعنی تعبدی اولدینی عرض ایدیلمشدى . بومور تعبدیه عبادات ،  
کفارات ، عقوبات دن عبارت اولوب فرائض ده بو قسمه بله حقدندر .  
عباداتک تصوفیه و تهدیب اخلاقه یارديم ایتدیکی مخبر صادقک  
خبریله ثابتند . تخبر به ده یونی تأیید ایدر . فقط نصل و نصور تله یارديم  
ایتدیکی عقل ایله ادراك او لنه من .

کفارات ، عقوبات ، فرائض احـوال اجتماعیه بـه متعلق اولوب  
محاذات ، حل و فصل صور تلریله بالواسطه تهدیب اخلاقه خدمت ایدر .  
فقط بونلرک ده کیفیت مشروعیتلری عقل ایله ادراك او لنه من .

ایشته کوریلیور که بـه قسم ده بر نوع مبهومیت بر نوع مجھولیت وارد ، هر  
حادثه نک هر شیئک حقیقت و حکمتی آ کلامق خولیاسه دوشن بعض  
اذهانک بونلر او زرنده صـپلانوب قالق احتمالی موجوددر . بناءً علیه  
بو احکام شریفه ده اولان حکم و مصالحی بالایضـاح شـو مبهومیت  
و مجھولیت کنـدی حدودی دائره سنده آزالـمـه غـیرـتـ اـیـمـکـ اـیـحـبـ .  
ایـدـرـ . بوـ حـالـدـهـ درـسـ پـرـغـرـامـهـ :

بر لیرای عثمانی ز کات و یون کیمسه لر لک بیننده بر فرق یو قدر. چونکه ایکیسی ده  
مکلف اولدقلاری مقداری اعطایا ایتدیلر، ایسلکلاری بو قدر. بونکله بر ابر  
اون بیک لیر از کات و یون بر کیمسه ملتہ بیوک بر یار دیم ایتمش اولور.

موقع معنویلری غایت یوکسکدر . فقط بو موقع ، معنویدر . آنکه چون منافع مادیه ، امتیازات حقوقیه تأمین ایده من .

بناءً عليه طلب علومك وعلماء ای کرامك تسأله معناسته  
اولان جر ایله تأمین معيشت ایتمه‌لری ، اهالیدن دین نامنه پاره  
چکمه‌لری ، ایتدیکلری خدمت دینیه مقابله‌نده بر منفعت مادیه امید  
ایتمه‌لری تجویز ایدیله‌ماز .

داتا او لجهده عرض ايلدكى وجهمه علماء كرام هيدت بشريه مك تربيه و تصفيه سيله موظف اولدقلوندن وظيفه لرى ايچـابى يين الناس محترم و نفوذ صاحبى او ملرى ايچـاب ايدر . حالبوكه او تهـدنىرو ايدىلن تجربهـلر ايله ثابتـدر كه خدمـت معنوـيـه . مقـاـبانـدـه ، منـفـعـتـ ماـديـهـ اـميدـ اـيدـنـلـرـ مـظـهـرـ اـحرـامـ وـصـاحـبـ نـفوـذـ اوـلهـ ماـزـلـرـ ، آـنـكـيـچـونـ محـترـمـ عـلـمـاـمـزـكـ خـدـمـتـ مـقـدـسـهـ لـرـىـ منـفـعـتـ خـسـبـيـسـهـ اـيلـهـ تـلوـيـثـ اـيدـيـلـمـاـمـكـ لـازـمـ كـايـرـ .

معلومدرکه عالم انسانیت ، مادی و مثبت نظریه تعقیب ایتمک  
خصوصنده خیلی ایلوولیور . بو حالت کیتدجه ترقی و تکامل ایتدیکی  
کوریلیور . وقتیله منفعت علی الاکثر منابع معنویه دن استحصال ایدیلیر کن  
صوک کونزدنه آنجق منابع مادیه دن استحصال ایدیله بیله جکی ایلوو سور  
لیور . و بوصور تأمین منافع ایده میلر هسته هلات و باش بلاسی نظریه باقیلیور .  
بو نظریه غایت بویوان خطوه درله ایلوویه طوغر و کیدیلیور . بو نظر  
ایلوولدجه مستهله کلرک مستحصالر نظر نده نه درجه منفور او له جقلری  
طیعیدر . ذاتاً شومسهله دن طولایی عالمک باشهه کوشه لرنده بزر چوق  
کورولتیلر او لدینی ده معلومدر . او زاق بر آتیده او اسون بویله برحاله  
معروض قاندن ایسه الاهک خلق ایتدیکی قانون طبیعی به مخالفت  
ایم کسرین بر طریق سلامت تحری ایدلمک لازمدر .

اشنه بوتون شو ملاحظه ارى كوز اوكتىه كىتىردىكىن صوكره  
قارئين كرامك قبول بىورە جەللىيى بىلە ايىدم ، طلبە علوم انسانىتكى  
مربى و منجىسى اولەرق يېشىدىرىلىكدىن باشقە اسلاف كرامىزك ياپدىغى  
كى بىرده هيئت اجتماعىيەنك حياته اشىراكك ايدن بىر عضو مستحصلى او لمق  
او زىرە تربىيە ايدىلارى لزومنى دە عرض ايدىل ؛ درس پروغرامىنە دها  
بعض عملى ، حياتى درسلىر علاوه ايدىدم . فقط كورىور مكە افكاردە  
بو يۈك بىركىشايش بولۇقلە بىراپتۇ . بواحتىباچ حقىلە از كىشىف ايتىماشدۇ .  
محترم مەسىكىداشلىرم ، اميد ايدىرمكە يېقىن بىر زىانىدە احتىباچ يۈزە  
چارپىدىن بىر حقىقى تقدىر و كىشىف ايدىلرک اصلاح مدارسىك صوك  
وفقط اوچنچى بىر خطوة ترقىسى دە حضرت اللەدىن نىاز ايدىلر .

قرآنی حلیم ثابت

صراط مستقیم عظیمی

هر س دستول : ائمہ ادب

برنجی صنف ، که غایته الاقرب اولان علم توحید و عقائد ، کلام ،  
علوم قرآنیه ، علم حدیث و تفرعاتی ، علم فقه ، اخلاق اسلام . . .  
کی علوم اسلامیہ تشکیل ایدر .

ایکنیجی صنف کہ علوم اسلامیہ نک حقیاہ آکلاشلمی و آنلرک  
حال و زمان ایله متناسب بر طرز ده ایلو ولسی و ہو مسلک ارنا بنک کند پسیلہ  
محبہز بولنش اولسی . . . ایچون وسائل قیلندن اولہ رق لازم کلن  
علوم و فتو ندن، درس لردن عبارتدر .

او چنچی صنف که حیات نقطه نظر ندن ایجاد آیدن در سلردر ،  
علوم ریاضیه، جغرافیا ، علوم طبیعیه ... کی .

فی الحقيقة ایکننجی، او چنچی صنف دوسری نقطه نظرہ کو رہ مختلف اول مغلہ برابر حجات اعتباریلہ تر اخال ایدہ بیلہ جگلری شہم سز در۔

ایشته کورولیوره درسلر اسلامی ، استعدادی ، حیاتی او مق اوزره اوچ صنفه آیریلیورلر . بوناردن استعدادی و حیاتی درسلرک تداخل ایتدکلرنی کورولیوو . بو حالمه مدرسہلرک ایکی قسمه آیرلاری اقتضا ایدر . بوناردن برنجی قسمنده ایکنچی واو چنچی صنف

در سلوله علوم اسلامیه نک مبادیسی او گرہیلور ؛ مملکت و ملت ایچون  
معلومات متوسطه اربابی یتیشور . بو فلردن ایستین کیمسه لر ایکنیجی  
قسمه داخل اوله بیلورلر، که بوراده منحصراً علوم اسلامیه او قونور ؛  
متخصصین و ارتبا علم ایچون مخواج اولور . فقط علوم اسلامیه نک

دائره‌سي پك زياده واسع او لديغدن براي سانك بستون عمر يني صرف ايتديکي  
صورتده احاطه‌يه موفق اوله مايه جني محققدر . بناءً عليه ايکنجه‌جي قسم  
مدرسه‌لر لک برنجی و ايکنجه‌جي سنه‌لر کده يك‌نسق بر تحصيل کور دکدن صدره  
اسلاف که امه‌ها را اغ که ه که مستعد اه ایه اغ شاهزاده والانه

ایدر . واو علمده کسب اختصاص اینکه چالیشیر . بو حالده بر نجی  
قسم مدرسه‌لر که صولکسنه‌لری علوم قرآنیه، علم حدیث و تفرعاتی، اصول  
فقه ... درس‌لری اعتباریله بر قاج شعبه‌یه آیراق اقتضا ایدر . ایشته  
و صور تله هنر ... «حدائق فردوس» لام «تلن» اتفه اهل

اسلامیت ده روحانیت ، جسمانیت او لدینی معلومدر . هر مسلمان  
آنندن کلدهیکی قدر دین میبن اسلامه خدمت ایتمث مجبور یتندددر . هر  
مسلمان قدرتی یتدیکی قدر امر بالمعروف ، نه عن المنکر ایله ،  
تواصی بالحق ، تواصی بالصبر ایله ، وعظ و نصیحت ایله مکلفدر . فقط  
شو مکلفیتک قدرت اقتدار ایله متناسب بر طرزده تزايد ایده جکی ده  
شیوه سزدر . بو حالده ما و نین مادرسـهـنـک خواجهـلـک ، علمـانـک  
وظیفهـلـیـدـهـ سـاـئـرـ مـسـلـمـیـهـ نـسـبـهـ دـهـاـ مـتـزاـیدـ اوـلمـقـ لـازـمـکـلـیـرـ . آـنـکـچـونـ  
علمـایـ اـسـلـامـیـهـ مـلـلـ سـاـئـرـهـ دـهـ اوـلدـینـیـ کـبـیـ مـسـتـشـاـ برـحـقـوـقـهـ ، آـیـروـجـهـ  
برـامـتـیـازـهـ ماـ کـ اـولـهـ ماـزـلـرـ . نـصـلـ کـهـ زـکـاتـ شـرـعـیـ بـرـ نـسـبـتـ دـاخـلـنـدـهـ فـرـضـ  
اوـوبـ اـسـلـامـیـتـ نـقـطـهـ نـظـارـنـدـنـ اوـنـ بـیـکـ لـهـ رـایـ عـمـانـیـ زـکـاتـ وـیرـنـ اـیـهـ